

NAIXEMENT

PUBLICACIÓ DE LA FEDERACIÓ CATALANA DE PESSEBRISTES • NÚMERO 5 • DESEMBRE 2014

NAIXEMENT. Número 5, desembre 2014

Publicació de la Federació catalana de Pessebristes

Dipòsit legal: B-45.695-2010

Edita: Federació Catalana de Pessebristes

Carrer dels Lledó, 11, 2n – 08002 Barcelona

e-mail: catpessebres@gmail.com– www.pessebrescat.cat

Direcció: Núria Garcia i Múrcia

Equip editorial: Albert Català, Josep Porta, Marcel·lí Pol, Carles Tarragó,
Francesc Villegas, Jordi Pujol Lozano, Ismael Porta.

Correcció de textos: Núria Garcia

Maquetació i impressió: ELECÉ, Terrassa

Imatge de la portada: “La Llum de la Nativitat”,

de Javier Peña Galiano i Maria José Marcos Torró. 1r Premi Concurs Altres Pessebres

Prohibida la reproducció total o parcial de qualsevol article i/o fotografia sense l'autorització expressa de la Federació Catalana de Pessebristes

Els articles es reproduïxen en la llengua original dels autors i no han estat traduïts.

La FCP no es fa responsable de les opinions que hi puguin aparèixer.

Federació Catalana de Pessebristes

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura

Associacionisme
Cultural Català

SUMARI

N
A
I
X
E
M
E
N
T

- 4 Editorial
Federació Catalana de Pessebristes
- 5 Salutació del President
Albert Català i Pou
- 6 Salutació Director General de Cultura Popular
Lluís Puig i Gordi
- 7 L'escena del naixement en la iconografia medieval del Bages.
Francesc Villegas i Martínez
- 12 El Noi de la Mare: Una cançó de bressol que ha esdevingut una nadala coneguda arreu. *Dra. Glòria Ballús i Casòliva*
- 22 Altres pessebres. *Adelais Parera i Guy Mathews*
- 25 Campanya internacional per a sol·licitar a la UNESCO la declaració del pessebre com a patrimoni immaterial de la humanitat.
Dra. Leticia Arbeteta i Mira
- 31 La Navidad y su secularización. *Luis Fernando Valero*
- 34 Noticiari
- 38 El retallable d'enguany. *Joan Alay i Sallés*

Entitats col·laboradores:

EDITORIAL

Federació Catalana de Pessebristes

Vull començar aquestes ratlles agraint la feina feta per l'anterior director de la revista, n'Andreu Coll. Quan fa cinc anys vam engegar aquest projecte, el risc més important a què ens enfrontàvem era justament la seva continuïtat, que no fos flor d'un dia.

Ara, ja podem dir que això no ha estat així i que la revista Naixement ha agafat velocitat de creuer i que amb aquest ja són 5 els números editats fins ara. El 5 és sempre un número màgic, rodó.

Esperem que enguany que la direcció de la revista canvia de mans, no noteu res, o si noteu alguna cosa –perquè cadascú hi aporta el seu toc personal- que no desmereixi les dels anys anteriors. Això voldrà dir que la inèrcia empresa és la bona.

D'enguany que ha estat un any sense esdeveniments extraordinaris, com el 150 aniversari del pessebrisme associatiu, també podem destacar-ne coses novedoses com el Concurs "Altres pessebres". De fet, la foto del primer premi il·lustra la portada del Naixement Núm. 5. Estem frisant per veure aquests projectes tan trencadors al natural aquest Nadal.

També, volem aprofitar aquesta Tribuna per a desitjar-vos a tots una bona campanya de Nadal a les vostres associacions i unes bones festes a tots!!

SALUTACIÓ DEL PRESIDENT

Estem acabant un any en el que, des de la Federació hem impulsat un munt de projectes. Alguns d'ells, com l'exposició altres Pessebres, veuran la llum aquest Nadal. L'exposició de les obres estarà oberta al Col·legi d'arquitectes de Barcelona a partir del dia 17 de desembre. No us la perdeu, ni aquesta, ni la resta d'exposicions que les diferents associacions agrupades a la Federació organitzem aquest Nadal.

És sens dubte, pels Pessebristes, l'època més entranyable, més intensa, apassionant de l'any. L'hem de viure i l'hem de saber encomanar. Estareu d'acord amb mi. El Pessebrisme el treballem tot l'any i el gaudim per Nadal!

Com deia, tenim molts projectes en curs. D'una banda un munt d'associacions que entraran a formar part de la Federació, que estan ultimant la paperassa i potser la seva primera exposició de Pessebres. A tots ells els donem la benvinguda a la gran família Pessebrista. De l'altra, estem ja tancant els projectes per al Nadal 2015. Un d'ells, el treball de diferents Pessebristes "in situ" amb públic construint dia a dia diferents Pessebres.

Aquests projectes ens fan reflexionar cap on va el Pessebrisme al segle XXI. Sense abandonar els orígens, la cultura i la tradició molt arrelada a Catalunya, anem cap a una forma d'expressió que ens faci reflexionar sobre el que significa el Nadal a la societat actual? Hem de redescobrir l'Esperit de Nadal mitjançant l'art?

Per això els Pessebristes ens hem embolicat en aquests projectes. Pensem que es fascinant i ens pot aportar idees de cap on ha d'anar el Pessebrisme, com a expressió de cultura, art i tradició.

Teniu entre les mans el número 5 de la nostra revista. Revista de pensament sobre el Pessebrisme. Enguany, ha assumit la direcció la vice-presidenta de la Federació, Núria Garcia. Des d'aquí li donem la benvinguda i l'animem a continuar amb l'esperit inicial de la revista. I al seu predecessor, l'amic Andreu Coll, li donem les gràcies per la seva magnífica tasca des del seu inici.

En nom de la junta, us desitjo un Bon Nadal i que el 2015 sigui un any d'il·lusió.

Albert Català i Pou
President

SALUTACIÓ

Felicitar-vos per aquest cinquè número que ara teniu a les mans i que ja és una fita en el món del pessebrisme, ja que la revista Naixement permet de saber què es fa en aquest món fora de les festes nadalenques. Perquè el pessebrisme no és una activitat que comenci i acabi en les estrictes dates de Nadal, és una tradició present durant tot l'any.

Voldria encoratjar-vos també a continuar fent la feina que veniu fent des de la Federació Catalana de Pessebristes per a potenciar el món pessebrista, un món que per cert ha entrat amb molta força al segle XXI. Perquè és una tradició que ve de lluny però que va molt més lluny encara. Com a mostra d'aquesta presència al segle XXI, s'ha de destacar la convocatòria del concurs alternatiu Altres Pessebres dirigit a arquitectes, artistes, dissenyadors i creadors en general per reinterpretar i expandir la idea del pessebre. Les obres seleccionades s'exposaran pel Nadal d'enguany.

També us voldria transmetre el meu agraïment per com esteu fent les coses des de la Federació, amb voluntat de sumar, buscant allò que tenim en comú i que ens uneix.

I permeteu-me que us digui, en aquestes dates tan especials, que representeu una manera de treballar i de fer front als reptes, no només útil per al món pessebrista sinó també necessària en moltes d'altres activitats i realitats de Catalunya. Tot i que com bé sabeu el pessebrisme és una tradició molt pròpia de Catalunya, que caracteritza i exemplifica el caràcter català, a la realitat de Catalunya no li aniria gens malament unes dosis més grans de pessebrisme durant tot l'any.

Bon Nadal i moltes esperances per al 2015!

Lluís Puig i Gordi

*Director General de Cultura Popular, Associacionisme i Acció Culturals
de la Generalitat de Catalunya*

L'escena del naixement en la iconografia medieval del Bages

Francesc Villegas i Martínez

Els pessebristes, quasi sempre, quan ens referim al Pessebrisme, ho fem com si aquest Art que tant ens agrada hagués estat el principi de la representació artística de l'escena del Nadal. Aquesta percepció no és així, ja que, la representació del Naixement de Jesús és molt antiga, tant en imatges pintades com en escultura.

Com en altres cultures i religions, la Cristiana no havia de ser pas diferent. L'home de tot temps i èpoques ha sentit passió per la fabricació o possessió de petits atuells i escultures en les quals, a vegades, ha soterat un sentiment de creença. Molts museus arqueològics o d'Etnologia,

són plens d'estatuetes de cultures antigues que testimonien aquesta afirmació, algunes elaborades ja en època neolítica.

ANTECEDENTS CRISTIANS

La devoció al Naixement de Jesús té els orígens en la celebració litúrgica de l'Església, de manera que fins i tot, hi ha altars dedicats a aquests Naixement, és a dir, Pessebres, que s'adornaven els dies a l'entorn de Nadal, amb plantes i herbeis que, a poc a poc, és convertiren en escenaris paisatgístics.

Però abans que aquestes representacions escenogràfiques fossin una realitat i tradició, ja des dels albors del Cristianisme, la cova amb el Naixement i figures més o menys reeixides, s'havien representat plàsticament en diverses ocasions. La més antiga que coneixem és la del Naixement de Jesús és en un sarcòfag del Museu de Letran, el qual data de principis el segle IV i representa la Mare de Déu asseguda sota un portal, amb Jesús que descansa en un bressol de vímet. Al seu costat, es veu el bou i l'ase que més tard es convertirà en mula. Del mateix segle, i esculpint una escena quasi idèntica, la tenim en un sarcòfag de Sant Ambròs, a Milà. També ho és la reproducció esquemàtica gravada a les catacumbes de Sant Sebastià, a Roma.

A Espanya, la representació artística més antiga coneguda, és una miniatura del Naixement gravada en un antifonari del segle XI, existent a la catedral de Lleó. El seu text és escrit en mossàrab i datat com de 1062.

A Catalunya, sobretot en pintura romànica, tenim un bon estol d'imatges del Naixement de Jesús en qualsevol dels museus d'art existents, especialment els de Vic, Barcelona, Seu d'Urgell, Lleida, o Solsona, on precisament en aquest, hi ha una pintura sobre fusta on la Mare de Déu és curiosament representada ajaguda sobre un llit. Jesús figura a la part alta, a l'esquerra, entre els caps ja tradicionals del bou i la mula. Sant Josep surt a la part dreta de l'escena, tenint a sobre el seu cap, un àngel.

L'ESCENA DEL NAIXEMENT A LA COMARCA DEL BAGES

La comarca del Bages, situada al centre geogràfic de Catalunya, molt rural i agrícola i per tant sense gaires filigranes escultòriques, ha conservat però, i malgrat les transformacions degudes a la industrialització dels dos darrers segles, un bon grapat d'edificis romànics, més de 130, i alguns del gòtic, molt notables. L'escena del Nadal, la trobem esculpida en els capitells del segle XIII, en dos dels seus principals monestirs: Sant Benet de Bages i Santa Maria de l'Estany. També a la Seu gòtica de Santa Maria de Manresa hi ha aquesta escena pintada en el retaule del Sant Espe-

rit, obra de 1394, fet pel notable artista pintor barceloní, Pere Serra, i una altra del segle XV, esculpida en una de les claus de volta, en pedra, de la nau central d'aquesta basílica. (1)

SANTA MARIA DE L'ESTANY

Aquest monestir erigit en el municipi bagenc de L'Estany, lloc documentat dues vegades ja en el segle X, el 927, amb el nom de Stangas, i el 951, com Stanio, té el seu origen en una església parroquial existent el 990 dedicada a Santa Maria, que l'any 1080 passaria a ser una comunitat canonical, i al segle XIII, monestir. Tot aquest conjunt monàstic, l'any 1931, fou declarat Monument Històric-Artístic Nacional. El seu claustre iniciat a finals del segle XII i acabat durant el segle XIII, conté un bon grapat de capitells obrats amb escenes referides als antecedents, Naixement, i vida dels primers anys de Jesús.

Dels capitells historiatos, el número 5 de la galeria nord del claustre, presenta en les seves quatre cares: el Naixement, l'Adoració dels Mags, la Fugida a Egipte, i uns motius ornamentals. La iconografia del Naixement respon a la forma bizantina de comprendre l'episodi: Maria reclinada damunt un llit, Jo-

sep als seus peus, l'Infant a la part superior col·locat damunt l'altar i acompanyat del bou i la mula. Un detall femení curiós és l'escena de Maria que recolzant el cap damunt la mà i l'avantbraç dret, amb la mà esquerra, sembla recollir el vestit fins al baix ventre. Josep, assegut a terra, estén el seu braç esquerra a fi de senyalar la zona que ha deixat al descobert Maria. La representació pretén mostrar, doncs, la virginitat de Maria, concepte clau en totes les narracions evangèliques de la Nativitat. (2)

SANT BENET DE BAGES

Encara que el monestir de Montserrat, a partir sobretot del segle XIII vagi aconseguir atreure l'atenció de catalans i forans, sent alhora el principal de la nostra comarca, abans però, ocupà aquest lloc el monestir de Sant Benet de Bages, erigit a partir de l'any 960 gràcies al veguer comtal Sala i la seva muller Ricardis, en el lloc de l'Angle, proper al riu Llobregat, amb parròquia

depenent de Navarcles i en canvi, terme municipal de Sant Fruitós de Bages. La consagració de la seva església i primeres construccions monàstiques, feta el 3 de desembre de 972, reuniria una ingent quantitat de nobles del país, així com tres bisbes. Aquest monestir es faria independent del bisbat de Vic, oferint obediència directa al papa de Roma.

El monestir actual, recentment restaurat, conserva totes les restes monacals antigues, així com l'església del segle XII, i el claustre del segle XIII que, en la seva part més antiga, va incorporar capitells procedents de la primera construcció del segle X.

La maternitat de Maria, encara que posterior a l'escena del Naixement amb el bressol, és representada en dos capitells diferents d'aquest claustre, la millor és la del que està situat a l'angle sud-oest a l'indret de la caiguda de l'arc que reforça l'angle. És interessant a més, per la inscripció que el remata a l'àbac i que fa referència a la persona que ordenà la continuació de l'obra. La llegenda diu Conditor op(er)is vocabat(ur) B(er)n(a)d, o sigui,

el que tingué cura d'aquesta obra s'anomenava Bernat.

En aquest capitell hi ha Maria asseguda sobre un setial portant el Fill embolicat en el seu mantell. L'Infant manté, però, una actitud de majestat i treu el braç per a beneir. Al costat, Josep es recolza en un bastó. El tractament dels plecs dels vestits és molt sec i esquemàtic. Les cares dels personatges

tenen molta expressivitat malgrat l'estil simplificat de l'escultor executant. En mig de cada cara un element vegetal en forma d'arbre puja des de la base fins al dau, desplegant-se en dues palmetes. En l'altre capitell, amb l'escena maternal quasi idèntica a l'anterior, afegeix dos monstres amb cap únic que omplen un dels angles i estan lligats amb una cinta sota els daus de cada cara i l'altre angle és ocupat

per un petit personatge que amb una mà agafa la cua del monstre i amb l'altra el coll d'un ocell situat sobre el cos d'un altre ocell.(3)

SANTA MARIA DE MANRESA

Almenys des de mitjans segle IX, ja consta documentada una primera església a Manresa dedicada a Santa Maria que cap als voltants de l'any mil fou destruïda per la darrera ràtzia per Catalunya del cabdill àrab, Ab-el-Malic, fill del temut guerrer, Al-Mansur. Fou tal la destrucció de la ciutat que, quan l'any 1020 es decidí de fer una església nova romànica i dotar la ciutat per a reconstruir-la, el document diu que encara és diruta, derruïda.

L'església actual gòtica es va iniciar, juntament amb un altre bon grapat d'edificis religiosos i civils, al llarg del segle daurat manresà, el XIV, que propicià un augment notable de demografia i també de riquesa comercial creixent. Fou edificada

pel notable arquitecte barceloní Berenguer Montagut, autor també de Santa Maria del Mar, a Barcelona, i del Pont Vell, a Manresa.

La construcció dels darrers trams de la nova església, sobretot les cobertes, s'allargarien però fins al segle XV. Una de les seves claus de volta, la del sisè tram de la nau central, presenta en pedra policroma-

da, la iconografia d'un Naixement, descrit sovint com una composició típicament pessebrista. L'Infant embolcallat i posat dintre d'una menjadora; les testes del bou i la mula, al fons. Sant Josep, assegut en primer terme, vell, amb barba, bastó i capa i amb nimbe poligonal. Maria, agenollada, llueix llarga cabellera rossa i és coronada amb nimbe circular.

Malgrat ser aquesta escultura en pedra una de les peces de la construcció de l'edifici de la Seu manresana, a l'interior de l'església hi ha per una compra posterior, una altra representació més antiga que la de la volta de l'escena del Naixement de Jesús. Forma part del notable retaule gòtic anomenat del Sant Esperit, que fou encarregat de elaborar el 1394 al taller de l'artista Pere Serra.

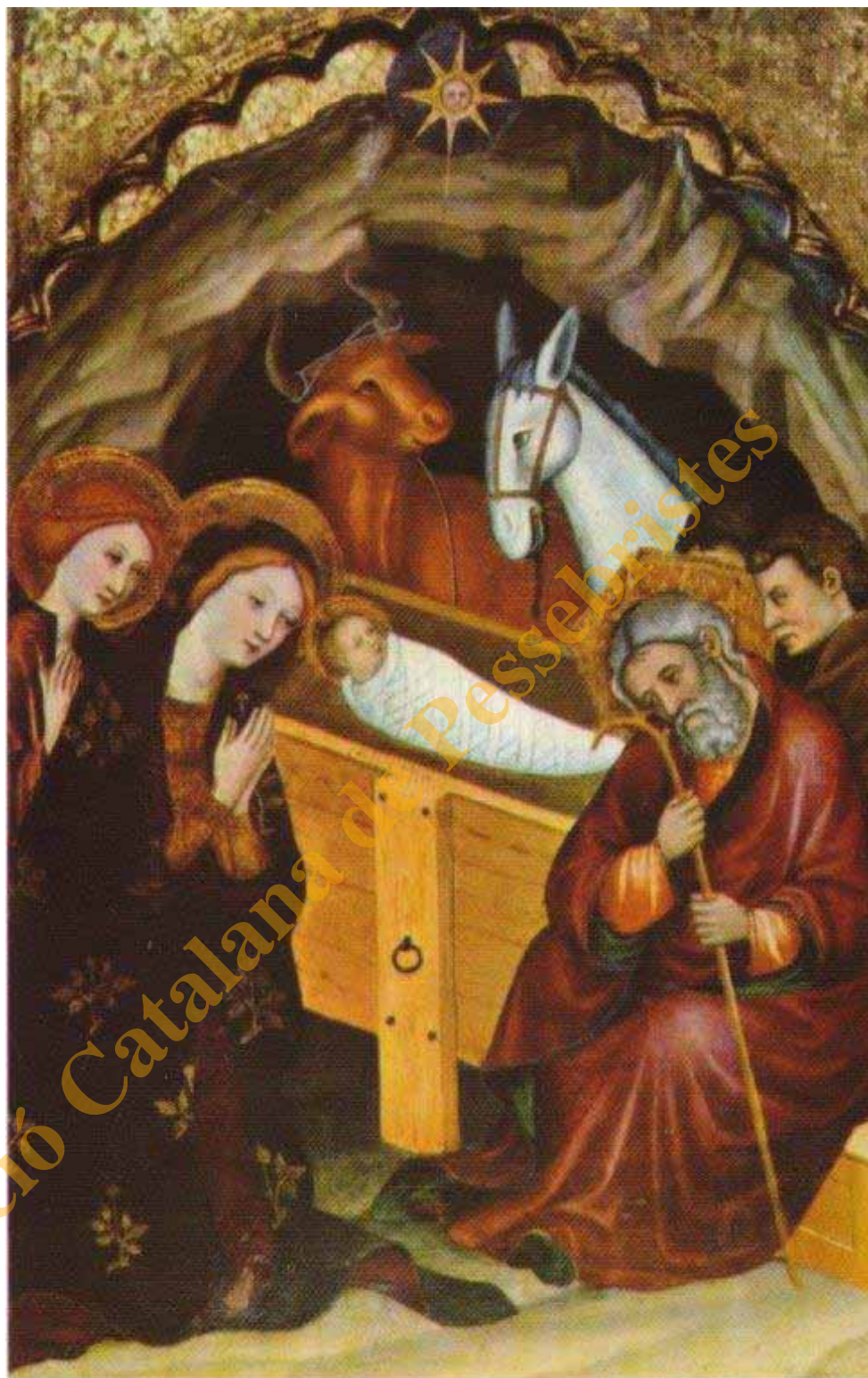
L'escena del naixement està representada en una cova només insinuada, on l'Infant està en bolquers, ajagut en una menjadora, tal com descriu l'Evangeli de Sant Lluç. La Mare de Déu, té una actitud devota,

agenollada i amb les mans juntes, i Sant Josep, està assegut als peus de l'improvisat bressol.

Vell i amb la testa blanquinoso, contrasta amb el daurat del nimbe poligonal, clàssic de les representacions antigues dels patriarques del Vell Testament que, sant Josep en seria el darrer, predecessor del Messies. Aquesta representació de sant Josep, utilitzada freqüentment en el gòtic, deriva de la tradició de les narracions apòcrifes de l'infantesa de Jesús. No hi manquen el bou i la mula, elements antiquíssims de la iconografia del Nadal, inspirada en una profecia d'Isaïes, recollida en l'evangeli de sant Mateu. Al darrera de Maria, hi ha una noia també coronada amb l'aurèola de santedat, que representa una de les llevadores de que parlen les legendàries narracions de la Nativitat transcrits en el protoevangeli de sant Jaume, el pseudo Mateu, o en el llibre de la infància del Salvador.

Sobre el portal imaginat per Pere Serra hi ha pintat l'estel que manifestà als Mags d'Orient el naixement del Rei dels jueus i els posà en camí cap a la cova de Betlem. Mateu diu en la seva narració, que damunt del portal de la cova on va néixer Jesús, s'instal·là un enorme estel que escampava, del matí fins a la tarda, els seus raigs de llum cap a l'interior. L'estrella pintada en aquest retaule és de vuit puntes, una de les quals, es prolonga avall cap el bressol del nen Jesús. Està

inscrita en un cercle i té pintat al mig un rostre d'infant que vol ser el testimoni de l'Adveniment del Messies.

Bibliografia

(1) *150 anys de pessebres i pessebristes a Manresa*, Francesc Villegas Martínez, Manresa, 2007.

(2) *Catalunya romànica*, volum XI El Bages, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1984, pàg. 222.

(3) *Catalunya romànica*, volum XI El Bages, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1984, pàgs. 432, 435 i 436.

El Noi de la Mare: una cançó de bressol que ha esdevingut una nadala coneguda arreu

Dra. Glòria Ballús i Casòliva

En la meua aportació en el Simposi Internacional de Pessebrisme amb la ponència *Nadales al món*¹, vaig fer una pinzellada, amb exemples musicals, com a mostra de la diversitat de cançons relacionades amb la festivitat cristiana de Nadal.

El tema és molt ampli i, només a Catalunya, hi ha una gran quantitat de cançons del cicle nadalenc populars i anònimes, recollides per folkloristes i músics, en la majoria de cançoners. També els compositors han escrit melodies o han fet adaptacions o harmonitzacions de les més populars i els poetes i escriptors han creat els textos.

Aquestes melodies i textos tenen diferents orígens i diverses fina-

litats i, majoritàriament, són de transmissió oral. Algunes han estat cançons de Nadal des de sempre; altres, sense ser nadalenques ni religioses, han esdevingut “nadales”, en el sentit de formar part del repertori propi de Nadal.

Seguint aquesta última afirmació, em referiré a una nadala que de “cançó de bressol i/o cançó infantil” ha esdevingut una “nadala” molt coneguda del repertori català.

Per aquest motiu els diferents materials que manejaré van des de mitjans segle XIX fins a l'actualitat; i no seguiré una ordenació cronològica estricta, sinó que aniré introduint les informacions necessàries per seguir el discurs narratiu que m'interessa aportar, des de diferents perspectives, amb la única finalitat de mostrar la gran transmissió i difusió que ha tingut aquesta cançó fins els nostres dies.

El Noi de la Mare

La nadala *El Noi de la Mare*, també amb altres títols com *Què li darem a ne'l Noi de la Mare*?² o *Presentes al Niño*, està editada³ en la majoria de cançoners amb text i melodia o només amb el text.

(1) Vegeu un resum de la meua ponència a: -BALLÚS CASÓLIVA, Glòria: “Les Nadales al món”, a *Naixement. (Publicació de la Federació Catalana de Pessebristes)*, 4 (desembre 2013), p. 11.

(2) Per ser respectuosa amb els originals deixo els text tal i com està editat, sense normalitzar cap paraula.

(3) Em referiré a textos editats i deixo d'esmentar els nombrosos enregistraments sonors existents de la cançó, per no ampliar excessivament l'extensió d'aquest article.

El noi de la mare

Harmonització: EDUARD TOLDRÀ
(Original per a Quartet de Corbis)

En referència a la música, es tracta d'una frase musical amb dos períodes, en compàs de 6/8, publicada en diferents tonalitats. En quant al text en català, format per diferents estrofes de quatre versos endecasíl·labs –no massa habitual en les cançons catalanes–, que rimen per assonància els parells (rima en ó”), i que la música accentua la primera, la quarta, la setèima i la dècima síl·laba.

El text més generalitzat és el següent:

Què li darem en el Noi de la Mare? /
Què li darem que li sàpiga bo?
Panses i figues i nous i olives, / panses i figues i mel i mató.

Què li darem al Fillet de Maria? / Què li darem al formós Infantó
Li darem panses amb unes balances / li darem figues amb un paneró.

Una cançó jo també cantaria / una cançó ben bonica d'amor
i que n'és treta d'una donzelleta / que n'és la Verge, Mare del Senyor.

En eixir de ses virginals entranyes / apar que tot se rebenti de plors
i la Mareta, per a consolar-lo, / Ella li canta la dolça cançó.

-No ploris no manyagueta de la Mare,
/ no ploris, no, ai alè del meu cor
Cançó és aquesta que al Noi de la Mare, / cançó és aquesta que l'alegra molt!

Àngels del cel són els que l'en bressolen, / àngels del Cel que li fan venir son
mentre li canten cançons d'alegria / cants de la glòria que no són del món

Tam, pa-tam-tam, que les figues són verdes / Tam, pa-tam-tam, que ja maduraran,

si no maduren el dia de Pasqua / maduraran en el dia del Ram.

En alguns cançoners aquesta última estrofa es converteix en refrany, que va repetint; en altres, la tracten com a l'estrofa final de la cançó, també amb la següent variant:

Tam, pa-tam-tam, que les figues són verdes / tam, pa-tam-tam, que ja maduraran.

Si no maduren aquesta setmana / maduraran la setmana entrant.

Sara Llorens⁴ en El Cançoner de Pineda l'ha anotat amb el títol Avui, vint-i-cinc de desembre, amb una variant de la melodia i amb les següents estrofes:

Que li daràs, tu, la bona pastora / què li daràs a n'aquest Infantó?
Li daré panses en unes balances, / li daré figues en un paneró.

Que li daràs, tu, bonida adroguera, / què li daràs de les capces al Xic?
Jo li daré una paperineta / tota ben plena dels més bons confits.

Que li daràs, tu, galan marinera, / què li daràs a aquest Noi tan petit?
Jo li daré esturions i sabogues / congres, llamprees i bons llagostins,

En el Cançoner de Nadal la melodia⁵ i el text és diferent, fent referència a la mort de Jesús a la creu, i els dos darrers versos es repeteixen després de cada estrofa a manera de refrany:

Mentre Maria bressava i vestia / son ros i tendre Fillet que no dorm,
perquè no plori ni en terra s'enyori, / dolça li canta dolçeta cançó:
No, ploris, no, Manyagueta de la Mare, / no ploris, no, que jo canto d'amor.

Cada gronxada et daré una abraçada, / cada abraçada un beset amorós;
mes rosses trenes seran tes cadenes / niu i alcoveta les ales del cor.

Que n'és de bella ta galta en ponce-lla! / que en són de dolços tos llavis en flor!
Són una rosa que els meus han des-closa / sols per xuclar-ne la mel de l'amor.

Feu-li, orenetes, cançons d'amoretetes; / canta-li albadetes, gentil rossinyol;
si t'és poc fina ma falda de nina, / baixin els àngels del cel un bressol.

Siguin ses ales glasser de tes gales / siguin sos braços coixins de ton cos;
jo per tos polsos en tinc de més dolços, / per embolcar-te, les teles del cor.

Siguin ta faixa, si el no te'n baixa, / quatre palletes de sec polioli,
quatre palletes tot just floridetes / que et serviren de faixa i llençol.

4 - Sara Llorens Carreres (*1881; †1954) mestre i folklorista. -LLORENS DE SERRA, Sara: *El cançoner de Pineda*. Barcelona, Altafulla, 1992 [facsimil de la primera edició: Barcelona, Joaquim Horta, impressor, 1931], pp. 237-238.

EL NOI DE LA MARE

A poc a poc

Què li da - rem an el noi de la
ma-re? Què li da - rem que li sa - pl - ga
bo? Pan - ses i fi - gues i nous i o -
li - ves, pan - ses i fi - gues i mel i me - tò.

Què li darem an el Noi de la Mare?
Què li darem que li sapiga bo?
Panses i figues i nous i olives,

*Guarniu-me'l, àngels, bresseu-me'l,
arcàngels / d'un aire bon aire, tot
fent-li l'amor;
mística bresca que el cel li serveca
/ si en llet de Verge no troba dolçor.*

*Dels Reis l'estrella claríssima i bella
/ n'és baixadeta a posar-se en ton
front; quan ells et miren gelosos
se'm giren: / "Quina faldada de per-
les i flors"!*

*Totes s'efloren les flores que
t'enyores, / feia-les néixer ton riure
melós,
tornen reviure si els tornes a riure, /
mes, ai! sols veuen rosada de plors.*

*Quan se n'adonen els àngels ento-
nen / càntics de festa que es tornen
de dol:
amb tu abans d'hora clareja
l'aurora / amb tu abans d'hora s'ha
de pondre el sol".*

*Mentre Maria el bressava i vestia, /
veu ses manetes creuades al cor;
prou l'endevina d'amor la joguina,
/ que Fill i Mare barregen sos plors.
No ploris, no Manyaguet de la Mare,
/ que en la creu dura morirem tots
dos.*

Aquesta cançó en té una altra d'homònima amb un poema de Jacint Verdaguer⁶, inspirat a partir del text popular i amb el mateix refrany. Es tracta de *Novas Cançons de Nadal. Lo Tam-pa-tan-tam*⁷ que també estableix la relació entre el bressol i la creu. Posteriorment, en feu una primera variant amb el mateix text però amb el títol Cansó de bressol per cantar al Naixement del bon Jesús, al tó del Noy de la Mare. Totes dues es canten amb la melodia d'El Noi de la Mare.

Jaume Collell⁸, amic de Verdaguer, comunicava a Marià Aguiló⁹, a fi-

nals de novembre de 1871, sobre aquesta cançó *Lo Tam-pa-tan-tam* dient-li: "Ara ha fet una cançó nova de Nadal que n'hi ha per llepar-si els dits i els llavis de tanta dolçor. N'estamparem quatre o cinc mil perquè se'n puguem vendre en les vinentes Pasques". Això mostra la gran divulgació que va tenir la cançó i l'interès que despertaven les obres del poeta.

Origen i procedència

És molt difícil poder concretar exactament l'origen i la procedència de les cançons populars de transmissió oral, ni la versió que podríem dir "vàlida" en el sentit de ser la "més real o més genèrica". Fins i tot els folkloristes que les recullen troben persones que la canten amb variants més o menys importants –de tonada, de girs melòdics, de sons, de paraules...-. Per això, no es pot dir exactament quin és el text i la melodia, més "generalitzada" per anotar-la com a pertanyent a aquella població o comarca.

A més, les melodies reiteratives i curtes i, sobretot, els refranys, que es repeteixen moltes vegades, són els que es queden dintre la memòria popular i, per tant, són les que "viatgen" més per les comarques, sense topar amb les fronteres territorials.

Hi ha nombroses i diferents opinions de folkloristes i musicòlegs en referència a *El Noi de la Mare*, passo a detallar-ne les més significatives.

Joan Amades¹⁰ en el seu *Folklore de Catalunya*. Cançoner l'anota com a "cançó de bressol", amb melodia i text, cantada per la seva mare Teresa Gelats, de Barcelona. En una extensa nota, explica que també se la coneix per la "tam pa tam tam", que s'hi intercala de manera variable segons la cantaire. També indica que

5 - Cançoner de Nadal. Barcelona, Balmes, 1954, p. 13-14.

6 - Jacint Verdaguer i Santaló (*1845; †1902) poeta i prevere. -CARRERAS I PÉRA, Joan: *Els Goigs de Mossèn Cinto*. Barcelona, Claret, 2003, pp. 30-31, làmina XII-XIII. -CARDONA, Osvald: *Els Goigs i els càntics de Jacint Verdaguer*. Barcelona, Barcino, 1986, p. 59.

7 - *Novas Cançons de Nadal. Lo Tam-pa-tan-tam*. Vic, Impremta de Ramon Anglada, 1889. [primera edició 1781]. Fou estrenada a Vinyoles d'Orís el Nadal de 1871. L'any 1882 fou inclosa en la col·lecció de fulls (núm. 21 i 22), en el 1889 a la Col·lecció de Càntics Religiosos pel poble, i en el 1891 a Jesús Infant. Bethlem.

8 - REQUESENS, Joan: "Un poeta al servei de l'altar" a Verdaguer. Un geni poètic. Catàleg de l'exposició. Barcelona, Biblioteca de Catalunya, p. 57.

9 - Marià Aguiló i Fuster (*1825; †1897) poeta, bibliògraf i lingüista mallorquí; publicà un gran nombre d'obres clàssiques catalanes per fer-les accessibles al públic. Recollí una gran quantitat de material que aplegà en un Diccionari i en un Romancer popular. Una obra cabdal és el seu Catàleg de las obres en llengua catalana impreses desde 1474 hasta 1860, publicat el 1927.

10 - Joan Amades Gelats (*1890; †1959) etnòleg i folklorista. -AMADES, Joan: *Folklore de Catalunya. Cançoner*. Barcelona, Selecta, 1951, pp. 9-10. [1979 2a versió]. ID.: *Les cent millors cançons de Nadal*. Barcelona, Nova Biblioteca Selecta, 2004, pp. 59-60.

pel “seu ritme és una cançó perfectament ballable i possiblement fou una de les nadales que servien per a fer ball rodó a l'església per les matines de Nadal”.

De la seva procedència Amades diu:

[...] Malgrat la seva sabor catalanesca, és gairebé del tot igual a una tonada de marxa de la infanteria espanyola quan les guerres de Flandes i és coneguda per tot Europa, no sabem si per efecte de la marxa militar o si ja era popular abans, i és així mateix gairebé igual a una munyera gallega que havia gaudit de molta popularitat, de manera que, alternada de ritme, aquesta cançó es perfectament ballable i possiblement fou una de les nadales que servien per a fer ball rodó a l'església per les matines de Nadal, durant la bulliciosa alegria de l'ofertori, en el qual els devots es lliuraven a diverses i gaies expansions musicals, entre les quals abundava la dansa, unes vegades al cancell i d'altres al presbiteri.

Hi ha un detall que sembla indicar que havia estat ballada: el llibret de cançons, publicat per l'imatger Llorens [...] porta una nota al peu de la cançó que diu que en cantar el cor caldrà aixecar els braços i donar voltes tal com fan els gallecs. Probablement que en difondre's la tonada, que ha esdevingut tradicional, el poble, o almenys el compilador de les cançons contingudes en el llibret, sabia que la tonada era d'una dansa galaica, que devien tractar de parodiar en cantar-la davant de l'infant del pessebre.

Francesc Pelai Briz¹¹ i Càndid Candi¹² la recullen en *Cançons de la terra. Cants Populars catalans*¹³, i l'anoten per piano, fent la melodia en terce-

NOVAS CANSONS

DE NADAL.

LO TAM-PA-TAN-TAM.

Mentres Maria bressava y vestia son ros y tendro Fillet que no dorm, per endolirli sos pits y á dormirli doisa li canta dolseta cansó.

No ploris no, manyaguet de la Mare, no ploris no, que jo canto d'amor.

—Si l'aconsolo l'infant que bressolo que li darém que li sapiga bó! pansas y figas y nous y olivas y una piadeta de mel y mató.

No ploris no, etc.

Cada gronxada't daré una abressada, cada abressada un beset amorós; mas rossas trenas serán las cadenas, nlu y arocbeta las alas del cor.

No ploris no, etc.

Qué n'es de bella ta gaita on ponzolla! qué'n son de doisos tos llabis en flor! son una rosa que 'ls meus han desclosa pera xuclarne la mel del amor.

No ploris no, etc.

Fuell orenetas cançons de amoretas, festil musica gentil rossinyol; si l'es poch fina, ma falda de nina baxen los Àngels del cel un bressol.

No ploris no, etc.

Sian sas alas glassor de las galas, sian sos brassos coxins de louti cos, jo per tos polsos en línch de mes doisos per embolcarte las tolas del cor.

No ploris no, etc.

Sia ta faxa si'l cel no te'n baxa, quatre palletas de sech poliol, quatre pulletas tot just floridetas pera servirte de faxa y lleusol.

No ploris no, etc.

Guardumel Àngels, bressumel Arcàngels d'ayro bon ayro tot tantil l'amor, mística bressa lo cel li servisca si en llot de verge no troba dolsor.

No ploris no, etc.

Dels Roys l'estrella claríssima y bella n'es baxadeta á posarse en ton front, quan ells te miran gelosos se'm giran: «Quina faldada de perlas y flors!»

No ploris no, etc.

Totas s'esforan las flors que l'anyoran foyalas naxer tot riuor tan dols; tornan reviuor si'ls tornes á riure, mes ay! sols beuen rosada de plors.

No ploris no, etc.

Quan se n'adonan los Àngels antonan càntichs de festa que's tornan de dot: «ab Tu avans d'hora clareja l'aurora, ab Tu avans d'hora s'ha de pondre'l sol.»

No ploris no, etc.

Mentres Maria'l bressava y vestia rou sas manetas creuadas al Cor, prou l'ondevina d'amor la joguina que Fill y Mare barrejan sos plors.

No ploris no, manyaguet de la Mare, que en la creu dura morirém tots dos.

LA CANSÓ DEL ROSSINYOL.

OPERA CANTARSE AB LA TONADA DELS ÀNGELS DELS TRES REYS.

<p>Allí á la Establa de vora'l Portal Rossinyol hi canta la nit de Nadal:</p> <p><i>flor de líri líri flor de líri blanch.</i></p> <p>—¡Per qué cantas ara si plora'l infant?</p> <p>—Si canto y reflio per aconhortái.</p>	<p>—Itellus y bressos ¿de qué está plorant?</p> <p>—¡non que tant ayra l'ha anat oblidant!</p> <p>los tres lleys son fora los Pastors se'n van, si pastors lo dexan, anyells ¿qué farán?</p> <p>Aucells de la Gloria volem adorái,</p>	<p>que'ls homes no hi venen la nit de Nadal.</p> <p>Allí á la Establa devora'l Portal, rossinyols hi cantan si plora un infant; tant plora y suspira que s'hi van posant:</p> <p><i>flor de líri líri flor de líri blanch.</i></p>
---	--	--

res paral·leles i l'acompanyament amb acords arpegiats que imiten el gronxar del bressol. Una nota diu: “a Galicia hi ha una cançó que té la mateixa melodia”.

Segurament es deu referir al refrany¹⁴ d'una cançó molt popular a Galícia:

Tam, parrantán, que as uvas son verdes / tam, parrantán, que verdes están;
tam, parrantán, que, si están verdes, / tam parrantán, xa maduraran.

Aureli Capmany¹⁵ també esmenta que n'ha trobat una a Dinamarca,

que per la seva modalitat i la seva estructura rítmica és molt semblant; però no aporta cap més informació.

Ramon Violant i Simorra¹⁶ explica que les mares la canten per gronxar i fer dormir al seu fill a la falda o al bressol. Recorda que en el seu poble, Sarroca de Bellera, l'havia sentit cantar mentre gronxaven una pedra, en el cor de l'església, durant l'adoració de la Missa del gall.

Segons Josep Subirà en *Cançons Populars Catalanes*, per la seva forma poètica i musical, però amb

algunes variants, ofereix la particularitat de ser calcada al ritme dels versos anomenats de «gaita gallega»¹⁸; concreta que es troben melodies molt semblants a Galícia, a Irlanda, al Rosselló, a Menorca i per tota Europa, però sense especificar més dades; i remarca que “l’art coral del mestre Antoni Nicolau¹⁹ bastí sobre aquesta tendra melodia, un bellíssim poema ple de suavitat, dolç i saborós com les menges a què fa referència la primera estrofa”.

11 - Francesc Pelagi Briz i Fernández (*1839; †1889) escriptor, gran divulgador del teatre popular català i impulsor del folklore català.

12 - Càndid Candi i Casanovas (*1844; †1911) compositor de música sacra, organista i capdavanter del folklore català.

13 - BRIZ, Francesc Pelai i CANDI, Càndid: *Cansons de la terra. Cants Populars catalans*. Vol. I. Barcelona, Llibreteria de E. Fernando Roca, Estampa de El Porvenir, 1866, p. 259.

14 - LOPEZ BALLESTEROS, José: *Cancionero Popular Gallego y en particular de la provincia de la Coruña*, III, Madrid, Tip. de Ricardo Fe, 1886, p. 208.

15 - Aureli Capmany i Farrés (*1868; †1954) folklorista i promotor cultural; fou un dels fundadors de l’Orfeó Català (1891) i de l’Esbart de Dansaires (1907). -CAPMANY, Aureli: *Cançoner Popular*. Barcelona, Ketres, 1980 [Facsimil de l’edició en fulls apareguda entre 1901-1913]. Segona sèrie, cançó LXI.

16 - Ramon Violant i Simorra (1903; †1956) etnògraf que centrà principalment el seus estudis i escrits a la regió dels Pirineus. -VIOLANT I SIMORRA, Ramon: *El llibre de Nadal. Costums, creences, significat i orígens*. Barcelona, Altafulla, 1983, pp. 126-127.

17 - Josep Subirà i Puig (*1882; †1980) escriptor, musicògraf i compositor. -SUBIRÀ, Josep: *Cançons populars catalanes*. Barcelona, Millà, 1948 [2a edició: 1990], pp. 20-21.

Es refereix a la composició coral, amb el mateix títol que la cançó, amb el text de Jacint Verdaguer, que va fer Antoni Nicolau, amb una tornada alternada amb variacions del ritme sicilià puntejat de la melodia tradicional, per a cor mixt a quatre veus. Versió que l’Orfeó Català va estrenar l’any 1903, per impulsar el repertori autòcton i tradicional. Es conserva un enregistrament de l’any 1951 amb l’Orfeó Català, dirigit per Lluís Millet²⁰, quan va ser interpretada en el concert de Sant Esteve, en el Palau de la Música Catalana.

En *Les Nades tradicionals. Estudi i crestomatia*, Josep Romeu i Figueras²¹, que anota tres estrofes, remarca la influència gallega de la poesia popular catalana, i la similitud del refrany a una “muinheira”, i afegeix: “però també a una música

popular irlandesa o a la de determinades contrades angleses”.

Tota aquesta informació geogràfica esmentada requereix un seguiment molt minuciós, a partir del qual es podrà valorar la similitud que poden tenir les diferents melodies trobades; encara que ja mostren una possible relació amb d’altres i, sobretot, la seva dispersa i extensa difusió que tindrien entre sí.

Els cançoners

Aquesta popular cançó, amb la melodia o només amb el text, ha estat de gran interès pels recollidors, com ho demostra que l’han anotat en la majoria de cançoners.

Amb rigor científic, Manuel Milà i Fontanals²², edità 586 cançons que

havia recollit de viva veu a Catalunya i en altres indrets en el *Romance-rillo catalàn. Canciones tradicionales*, incloent-hi aquesta cançó amb la melodia, amb el títol en castellà *Presentes al Niño Jesús*, però amb l'incipit literari "¿Què li darem.." dins l'apartat de "Canciones religiosas y legendarias".

De la missió de recerca dels germans Joaquim i Just Sansalvador i Cortés²³, que realitzaren per l'*Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, l'any 1924, al comtat de Cocentaina (Alacant), transcriuen dues cançons cantades per Maria Ortolà Garcia, de 27 anys, de la població de Gorga, que la indiquen com a *Cançó de Bressol (El Noi de la Mare)* amb la melodia més generalitzada i el següent text:

*Pam, parrampam / que les figues són verdes;
pam, parrampan / que elles maduraran*

i l'altra com a *Nadala (El Noi de la Mare)*, amb una variació en la melodia i un text que fa referència a la *Missa del gall*.

*Què bona nit que mos fa la lluneta /
que bona nit que mos fa per cantar;
vamos cantando per los carrerones,
/ hasta que salga la missa del gall;
si, si, / la missa del gall.*

Aquesta versió bilingüe, també l'esmenta Antoni Comas²⁴ al referir-se als gèneres populars i tradicionals de la literatura catalana.

Amb melodia i text es troba publicada en la Biblioteca Popular de «L'Avenç»²⁵ amb el títol de *40 Cançons Populars Catalanes* i Joan Llongueras²⁶ la inclou en el seu *Cançoner Popular de Nadal*, amb

l'afegint una segona veu a la tercera, en la melodia dels versets tres i quatre de cada estrofa.

En el *Cançoner del Ripollès*, edició de Maria Antònia Juan i Nebot²⁷, figura la cantada per Núria Roquer Camprodon i recollida a Ripoll, l'any 1920, pel seu marit Salvador Vilarrasa Val²⁸. Hi afegeix una estrofa nova que remarca la seva funcionalitat de cançó de bressol:

Nona noneta, noneta, noneta / nona noneta, noneta non, non (2)

També amb la melodia i vuit estrofes a l'antologia *Folklore Musical Español*, de Juan Hidalgo Montoya²⁹; i en el *Llibre de Cançons*. Crestomàtia de *cançons tradicionals catalanes* de Joaquim Maideu³⁰; i en el cançoner *Cançons que cal saber*³¹, editat el 2010.

L'etnomusicòleg Josep Crivillé i Bargalló³² inclou la melodia amb tres variants a *Música tradicional Catalana. II. Nadal*, en les tonalitats de Re Major, Do Major³³ i Sol Major, i el text també en tres variants, afegint una estrofa nova:

*Què li daràs tu polida argentera, /
què li daràs a n'el Noi tan petit?
Jo li daré una preciosa joia / per a posar-li al Sant pit*³⁴

Els sentits i esplèndids versos del "Cant IV" d'*El Poema de Nadal*, que va escriure el prestigiós escriptor Josep Maria de Sagarra³⁵ són un clar exemple d'aquesta dualitat de "cançó de bressol" i/o "nadala" i de la gra difusió que va tenir arreu:

[...] *En quin llavi de dona seria, / en quin lloc de muntanya o del pla, / aquesta tonada floria?
Quina fou la primera que es trobà la*

18 -ROMEU I FIGUERAS, Josep: *Recerques d'Etnologia i Folklore*. Monistrol de Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, pp. 76-78.

19 - Antoni Nicolau i Parera (*1858-†1933) compositor, director d'orquestra i forjador de l'escola coral catalana moderna; tingué un paper clau en la música catalana dels segles XIX i XX.

20 - Lluís Millet i Pagès (*1867;†1941) músic, fundador i director de l'Orfeó Català.

21 - Josep Romeu i Figueras (*1917; †2004) poeta i crític literari, especialitzat en literatura catalana, poesia tradicional i teatre popular. -ROMEU I FIGUERAS, Josep: *Les Nades tradicionals. Estudi i crestomatia*. Barcelona, Alta Fulla, 1996, pp. 114-116. Veure també -ROMEU, Josep: "El cantar paral·lelístic en Catalunya. Sus relaciones con el de Galicia y Portugal y el de Castilla", a *Anuario Musical*, IX (1954), pp. 3-55. -ROMEU, Josep: *Recerques d'etnologia i folklore*. Monistrol de Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, pp. 78-83.

22 - Manuel Milà i Fontanals (*1818;†1884) filòleg, erudit i escriptor; se'l considera un dels impulsors del moviment de la Renaixença. La primera publicació amb cançons tradicionals va ser *Observacions sobre la poesia popular con muestras de romances catalanes inéditos*, Barcelona, Imprenta de Narciso Ramirez, 1853. -MILÀ Y FONTANALS, Manuel: *Romancerillo Catalana. Canciones tradicionales*. Segunda edición refundida y aumentada. Barcelona, librería de D. Alvaro Verdaguera, 1882, pp. 55-56, 437. [La segona edició en versió facsímil: Barcelona, Altafulla, 1999].

23 - Just Sansalvador Cortés (*1900; †1980) músic i director de banda; al costat del seu germà Joaquim, va elaborar un estudio sobre el folklore musical de Cocentaina i el seus comtat, que fou publicat a *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials*. Vol. III. Fundació Concepció Rabell i Cibils, vda. Romaguera. Barcelona, Impremta Elzeviriana, 1929, pp. 27 i 66.

24 - Antoni Comas i Pujol (*1931; †1981) professor, crític literari i autor de diversos estudis sobre la història de la literatura catalana. -COMAS, Antoni: "Els gèneres populars i tradicionals" dins RIQUER, Martí de; MOLAS, Joaquim; i COMAS, Antoni: *Historia de la Literatura Catalana*. Barcelona, Ariel, 1986, p. 263.

25 - 40 *Cançons Populares Catalanes. Primera sèrie*. Barcelona, Biblioteca Popular de «L'Avenç», 1909, pp. 56-57.

26 - Joan Llongueras i Badia (*1880; †1953) músic, pedagog de la música i poeta. -LLONGUERES, Joan: *Cançoner Popular de Nadal*. Barcelona, Tip. Emporium, 1931. [2a edició: Barcelona, Balmes, 1946; 3a edició: Barcelona, Balmes, 1955 pp. 82-83].

27 - Maria Antònia Juan i Nebot (*1949) mestra i etnomusicòloga, autora de diferents articles i publicacions prioritàriament sobre la dansa catalana. -JUAN I NEBOT, M. Antònia, ed.: *Cançoner del Ripollès*. Ripoll, Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 1998, p. 87.

28 - Salvador Vilarrasa Val (?; †Ripoll, 1943) propietari rural. Seguint les directrius del folklorista Tomàs Raguier, va escriure diversos articles sobre la vida i els costums de la pagesia i la vida dels pastors, que foren publicats a Catllar i a *Scriptorium* (publicacions ripolleses anteriors a la guerra civil), i recollits i editats per l'impressor Daniel Maideu, en forma de llibre amb els títols *Vida dels pastors* (1935) i *La vida a pagès* (1966).

29 - Juan Hidalgo Montoya (*?) autor de nombrosos cançoners temàtics de regions d'Espanya i per a instruments. -HIDALGO MONTOYA, Juan: *Folklore Musical Español*. Madrid, A. Carmona, 1974, pp. 254-255.

30 - Joaquim Maideu i Puig (*1938; †1996) pedagog i compositor. -MAIDEU, Joaquim: *Llibre de Cançons. Crestomatia de cançons tradicionals catalanes*. Barcelona Eumo, 1992, p. 493.

31 -COSTAL FORNELL, Anna, coord.: *Cançons que cal saber*. Barcelona, Raval edicions SLU Pòrtic, 2010, pp. 167-169.

32 - Josep Crivillé i Bargalló (*1947; †2012) professor d'etnomusicologia i cant gregorià, compositor i autor de diferents estudis sobre la música popular i folklòrica; a partir de l'any 1987 va iniciar una col·laboració amb el Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana de la Generalitat de Catalunya, publicant diversos enregistraments de la tradició oral de diferents parts de la geografia catalana. -CRIVILLÉ I BARGALLÓ, Josep: *Música tradicional Catalana. II. Nadal*. Barcelona, Clivis, 1981, pp. 172-174.

*blanca melodia, /
com una oreneta caçada amb la
mà, sense esquerperia?*

*Quina dona del meu país, / amb un
aire amorós i enyoradís,
vestida de sarja i esclop, / però amb
una veu mol clara,
va cantar per primer cop, / la cançó
del Noi de la Mare? [...]*

*[...] I del desig de música fent tria, /
perquè té ganes de dir la millor,
tot bolcant a l'infant que dormia, / li
deuria sortit aquesta cançó:*

*“Què li darem an el Noi de la Mare, /
què li darem que li sàpiga bo?...
I mentre deia les dolces paraules, /
la cançó anava escampant-se pel
món.*

*La van aprendre les fulles de menta,
/ i va engarxar-se al bec dels falciots.
Al campanar les campanes movien,
/ poc a poquet, el batall tremolós:*

*“Què li darem an el Noi de la Mare? /
Els grills somiquen damunt del ros-
toll, / i les aranyes, quan files, la can-
ten,*

*I les abelles bronzint sota el sol.
Totes les dones amb fills a la falda, /
totes les dones la saben de cor!*

*Va caminant i baixant la muntanya,
/ la cançó arriba a la platja i al moll:
Què li darem an el Noi de la Mare?*

*Canta la vela, que empeny el xaloc,
/ l el card que cruix i l'arjau que grin-
yola,*

*i el fum de pipa que engega el patró
Quan ve Nadal, la cançó del miracle
/ fa que tremoli l'esquena dels llops.*

*Fins els qui cremen i roben i maten,
/ si de menuts l'han sentida algun
cop,*

*la volen dir i se'ls encalla la llengua,
la volen dir i els escanya la por!*

*Quan ve Nadal, la cançó del miracle
/ amb el pessebre de molsa i arboç,
ens fa pensar en unes ganes molt
vives / ens fa pensar en un desig de
debò, De donar coses al Noi de la
Mare, / coses que vinguin de dintre
del cor. [...]*

Els compositors

Aquesta melodia ha servit, també, als compositors catalans per fer-ne obres, versions, arranjaments per cors i/o harmonitzacions, de les quals en destaquem les següents:

Rosend Molera³⁶

Càntic religiós a una veu i cor, amb acompanyament d'orgue (1906c)

Eduard Toldrà³⁷

Arranjament a 4 veus (1913).

N.L.A. (pseudònim?)³⁸

Cançó de breçol. (*Lo Noy de la Mare*), versió per piano i veu (1914)

Càndida Pérez i Martínez³⁹

Berceuse Catalane (el noi de la mare) (1925)

Ernest Cervera i Astor⁴⁰,

Versió coral harmonitzada, de les més interpretades

Joan Just⁴¹

Harmonització per a cor (1946)

Alwin Krumscheid⁴²

Harmonització per a piano i a dues veus (1946)

Enric Ribó⁴³

Versió per a tres veus, piano i arpa (1951) i versió per a veu i guitarra

M. Tergela⁴⁴

Harmonització i a tres veus in arranjament fàcil per a piano (1958)

Antoni Llobet⁴⁵

Arranjament per guitarra que ell mateix interpretava

Francesc Civil⁴⁶

Versió per una veu i acompanyament i harmonitzada per orquestra

Manuel Oltra⁴⁷

Harmonització a dues veus que procedeixen en terceres

Maria Teresa Giménez⁴⁸

Harmonització a dues veus per a infants (2005)

Michel Rondeau⁴⁹

Arranjament per tenor i orquestra (2012)

Més recentment, la interpreta el cantautor Carlos Núñez Muñoz⁵⁰ i grups com “Luar na Lubre”, que l’han recuperat, dins l’estètica de l’anomenada «música celta», amb un èxit mediàtic.

Instrumentalment també s’ha utilitzat per a orgue, com la partitura per unes “llibertats d’orgue” en el manuscrit *Missa pastoril*, de Sant Joan de les Abadesses, en el número 12 de l’apartat “Versos per al glòria”, al costat d’altres nades populars; o la conservada en un altre quadern de *llibertats d’orgue* l’arxiu de la Seu de Lleida (ca. 1820) amb el títol *Mañaguet de la mare*.

En aquestes dates d’alegria, l’organista també interpretava a l’orgue –l’instrument més important en les celebracions litúrgiques i religioses– obres populars i melodies fora de la rigidesa de tota la litúrgia anual, que durant la resta de l’any no li estaven permeses. Feia improvisacions sobre temes populars i cançonetes de Nadal que tothom coneixia, intercalades entre els versets dels salms, cantats en gregorià o en polifonia, per entretenir el poble. Aquestes improvisacions, conegudes com a *llibertats d’orgue*, estan recopilades en els Quaderns d’orgue en arxius parroquials, i on s’hi poden trobar també danses de festa i de tot tipus de gèneres i estils.

El prestigiós compositor i pianista Frederic Mompou⁵² s’inspirà en ella i la incorporà en la Cançó i Dansa, núm. 3, en versió per a piano, que ell mateix interpretà.

L’exemple de difusió

Aquesta cançó popular també va arribar a Amèrica; reconvertit com a “villancico” o villancet tradicional argentí titulat *Huachito tori* o *Huachito torito*, interpretat abastament i molt popular pels argentins, que la canten utilitzant instruments com la quena⁵⁴, la guitarra, violins i acordions, acompanyats per la percussió del bombo i la caixa; es tracta d’una versió vocal que evoca el so de les campanes de Nadal.

També és un “villancico danzado” amb el títol “Pastores de Navidad”, com també remarca Joan Amades, que ballen dins les cases durant l’època nadalenca, seguint el costum de recórrer els carrers per visitar els pessebres.

De caràcter alegre, està dividit en tres seccions: Introducció, estrofes i cor o refrany, i el seu text és el següent:

Brillan las estrellas y la luna también / brillan para alumbrar al Niño de Belén.

Los higos son verdes y maduraran / ¡Qué le daremos al Niño que no le haga daño?

Le daremos un cesto de cerezas para que coma y pueda jugar

*Del árbol nace la rama, de la rama nace la flor
de la flor nació María, de María:
nuestro Salvador*

33 - La melodia en Do Major és diferent, però amb el mateix disseny rítmic.

34 - S’observa que aquest últim vers no és 11 síl·labes, potser hi falta alguna paraula al verset.

35 - Josep Maria de Sagarra i de Castellarnau (*1894; †1961) poeta, novel·lista, dramaturg, periodista i traductor.

36 - Rossend Moler (*1876; †1938) compositor de música sacra. *El càntic*, editat a la Casa Dotésio, de Barcelona, segueix el text de Mn. J. Verdaguer.

37 - Eduard Toldrà i Soler (*1895; †1962) compositor i director d’orquestra. Segurament és la versió més interpretada per corals i orfeons.

38 - Versió amb el text de Jacint Verdaguer i publicada en el núm. 93 (27-12-1914) de la revista *Feminal*, suplement del diari *La Il·lustració Catalana* (1907-1917).

39 - Càndida Pérez i Martínez (*1893; †1989) cupletista i compositora de cuplets, cançons i caramelles molt conegudes als anys vint del segle XX, com per exemple *Baixant de la Font del Gat*. La partitura, amb text de Santos Albies, està editada amb el títol *Berceuse Catalane (el noi de la mare)*, per Editions Francis Salabert (1925); i també hi ha un enregistrament cantat en català per Raquel Meller, amb acompanyament d’orquestra. Disc: Odéon 49.131. París, [Odéon, 1926].

40 - Ernest Cervera i Astor (*1896; †1972) pedagog i compositor.

41 - Joan Just i Bertran (*1897; †1960) mestre de música i compositor.

42 - Alwin Krumscheid (*1898; †1976) compositor alemany i, durant molts anys, professor i director del cor del col·legi alemany de Barcelona, va recollir i harmonitzar diferents cançons catalanes per utilitzar a la seva escola. -KRUMSCHEID, Alwin: *La mainada toca i canta: recull de cançons populars catalanes per a principiants de piano*. Barcelona, Boileau.

43 - Enric Ribó Sugrañes (*1916; †1996) mestre i director d’orquestra i de cor.

44 - M. Tergela (*) autor de nombrosos arranjaments de cançons popular. Editada

per Boileau, El Noi de la Mare (Dondorodón), amb text català i castellà.

45 - Antoni Llobet Solés (*1878;†1938) compositor i guitarrista

46 - Francesc Civil i Castellví (*1895-†1990) compositor, organista i pianista. -CIVIL, Francesc: *Poema Musical "El nostre Nadal"*, Escolania de Montserrat, Orquestra Simfònica Julià Carbonell de les Terres de Lleida, sota la direcció de Joaquim Piqué. DAM-5014-DL-B-44735-2006. Discos Abadia de Montserrat.

47 - Manuel Oltra i Ferrer (*1922), professor de música al Conservatori Superior de Música de Barcelona i compositor especialment de música coral i per a cobla. -OLTRA, Manuel: *Cançons per al poble. De Nadal. Barcelona, Claret, 2000, p. 13.*

48 - Maria Teresa Gimenez i Morell (*1928) pedagoga musical i directora de cant coral i autora de nombrosos llibres de pedagogia musical i guies per a mestres. *L'esquix.3. 39 cançons per a infants. Nadal. Barcelona, editorial FM, 2005, n. 11, p. 8.*

49 - Michel Rondeau (*1948) trompetista i compositor canadenc.

50 - Carlos Núñez Muñoz (*1971) cantautor i com a intèrpret està considerat un dels millors gaiters, a més de l'ocarina i la flauta, compositor i investigador de la música celta i de la seva fusió amb les músiques actuals

51 - TORRENT, Montserrat: *Les llibertats d'orgue del cycle de Nadal. Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya-Fonoteca de música tradicional catalana, sèrie 4, documents recuperats, vol. I, 1995, CD Tecno Cd, SA, dipòsit legal: B-37040-1995.*

52 - Frederic Mompou i Dencausse (*1893;†1987) compositor i pianista.

53 - La "quena" o flauta dels Andes és un instrument de vent, utilitzat de forma tradicional, de l'època precolombina, formada per una canya de bambú amb dues apertures verticals i sis forats frontals.

El text i la melodia de la part central recorda la nostra cançó catalana Què li darem al Noi de la Mare?.

Segurament va arrelar en el folklore argentí, pels catalans que varen immigrar, majoritàriament per problemes econòmics, durant els segles XIX i XX, a països d'Amèrica llatina, especialment a Cuba i a l'Argentina.

Prova d'aquest acolliment és la creació a Buenos Aires, del Casal o Centre Català, el 12 de juny de 1886, a on s'hi reunia una part de la col·lectivitat catalana per fer-hi una vida social, cultural i musical. A començament segle xx també viatgen a l'Argentina compositors catalans, per quedar-s'hi de forma permanent com Josep Rodoreda⁵⁴ (1906), Manel Jovés⁵⁶ (1908) i Manuel Pahissa⁵⁶ (1937), o per fer-hi una estada temporal, com Enric Morera (1909). Per tant, no es d'estranyar que elements propis de la música popular catalana també s'incorporés a les tradicions argentines.

Com a curiositat i mostra de difusió, cal dir que Lo Noy de la Mare és el títol d'un setmanari d'humor costumista que va publicar 33 números des del 10 de juny de 1866 al 20 de gener de 1867, a Barcelona. Conrad Roure –amb el pseudònim de Pau Bunyegas– s'encarregava de la redacció dels continguts i Tomàs Padró feia les il·lustracions i els dibuixos de la revista, tenint una bona acollida per la seva qualitat literària i humorística.

Recopilació

Marià Aguiló⁵⁷, referint-se a les cançons de Nadal, diu: "Pera can-

tar lo gran misteri, ningú a esperat ésser poeta; la devoció y la alegria han bastat per despertar infinits cants que proven, per un costat, la fe, y per l'altra, la necessitat de la poesia que pren part en totes les vertaderes festes del cor", totalment aplicable a aquesta significativa cançó.

A manera de resum i com a final, anoto les paraules de Mn. Francesc de Paula Baldelló⁵⁸ que, de forma esplèndida i molt adient, va pronunciar en la conferència La Cançó popular catalana, per remarcar el valor i el significat de la cançó El Noi de la Mare⁵⁹:

"Ara, per última, sentireu la cançó de Nadal més nostra, més clàssica, més coneguda i extensa arreu. Potser un xic massa oblidada de tan sapiguda. Poc considerada i estimada en la seva valor, perquè és la cançó que ha viscut sempre amb la mateixa ufanor, fins en els temps que les nostres cançons restaven en l'oblit i eren solament conegudes d'un reduït nucli d'erudits i pacients recercadors. Des del recó més amagat de muntanya fins al cor de les nostres ciutats, ha viscut tot-temps com l'expressió més forta i espontània del sant temps nadalenc. Les mares sempre l'han cantada en la quietud de la nit bressolant els seus fillets. Els pobres l'han cantada pels carrers inquietos i atrafegats del viure modern, com una evocació del nostre passat i de les nostres tradicions meravelloses. Nosaltres mateixos, de tan sentir-la, potser hem comès l'erro, Déu no ens ho tinga en retret, de parlar-ne despectivament, com si fos de mèrit inferior a les altres cançons nostres, perquè no l'hem estimada prou ni hem dignament penetrat el seu sentit i la seva força emotiva. Aquesta és la cançó

del Noi de la Mare, plena de misteris i de simbolismes. No és la cançó pròpia de tots nosaltres, de tots el cristians de qualsevol condició que siguem. És la cançó que el poble ha dictada per a expressar en nom seu la joia del Nadal. Són totes les nostres gents que canten amb un clam unànime i fervorós: Què li darem a n'el Noi de la Mare, què li darem que n'hi sàpiga bo? Panses i figues i nous i olives, panses i figues i mel i mató. Es tot el poble que ofereix al diví Nadó l'oferta més pura i natural dels fruits de la terra en aquests temps d'hivern. Les panses i figues amorosament conservades en la intimitat de les nostres cases, les nous fressoses i les olives diminutes i eixerrides; la mel, la dolça mel daurada, que fa glatir només de veure-la a través de l'humil gerricó que la seva com un preuat tresor, com un dels presents més selectes i estimats; i aquell mató que amb tanta cura i tan carinyosament han preparat les mestresses feineres amb la llet puríssima i blanca que tota es fon a la boca com un requisit de reis i nobles gents. Què més li podríem donar a n'el Noi de la Mare que li sàpiga tan bo com les panses i figues i nous i olives i mel i mató?

Oh, no us faci temença que ara les figues són verdes, alceu els cors, que ja maduraran. Si no maduren el

dia de Pasqua maduraran el dia del Ram. Jo crec que maduraran el dia de Pasqua, d'una Pasqua fulgurant i victoriosa i tota cosa prendrà nova vida.

Escolteu-la ara aquesta última cançó. Jo fins fora gosat de demanar-vos que la canteu tots alhora. Si així no pot ser, seguïu-la calladament i fervorosa amb l'esperit, que gustareu les seves delícies i us parlarà de coses que mai heu somniades. Us refermarà la fe en els que creieu i l'esperança en els vostres dalers sants i nobles. Apreneu a tornar-vos infants, que encara que sia per uns moments, és bella cosa. I de tant en tant us sobtarà agradosament el dolç record d'aquesta cançó sentida, que potser no havíeu prou estimada, i en el seu balanceig i en el seu tapatantam hi bressolau els vostres ensomnis i complau-reu en cantar-la novament com una cançó de bell nou apresada, que té per vosaltres tot l'encís i tota la poesia”.

El Noi de la Mare és quelcom més que una nadala; és una cançó d'una ingènua senzillesa, tendra, dolça, amb significat, adient per ser cançó de bressol i també per ser cançó de Nadal, que s'ha propagat arreu. ■

54 - Josep Rodoreda i Santigós (*Barcelona, 1851; †Buenos Aires, 1922), músic i compositor, de quasi quatre-centes obres de diferents gèneres. La seva obra més cèlebre és el *Virolai de la Mare de Déu de Montserrat* (1880).

55 - Manuel Jovés i Torras (*Manresa, 1886; †Buenos Aires 1927), director de l'Orfeó Manresà, violinista, pianista i compositor.

56 - Jaime Pahissa y Jo (*Barcelona, 1880; †Buenos Aires, 1969) compositor.

57 - PUNTI I COLLELL, Joan: *Ideari cançonístic Aguiló*. Monistrol de Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, pp. 233.

58 - Francesc de Paula Baldelló i Benosa (*1887; †1977) musicòleg, organista i divulgador del cant gregorià.

59 - BALDELLÓ, Francesc de Paula: “La Cançó popular catalana”, a *Centre de Lectura de Reus*, 97 (febrer 1924), pp. 32-33. La conferència fou pronunciada el 18 de gener de 1924, amb il·lustracions musicals a càrrec de Ramon Crespo, baríton solista de l'Orfeó Català.

Altres Pessebres, obrint nous horitzons

Adelais Parera i Guy Matthews.

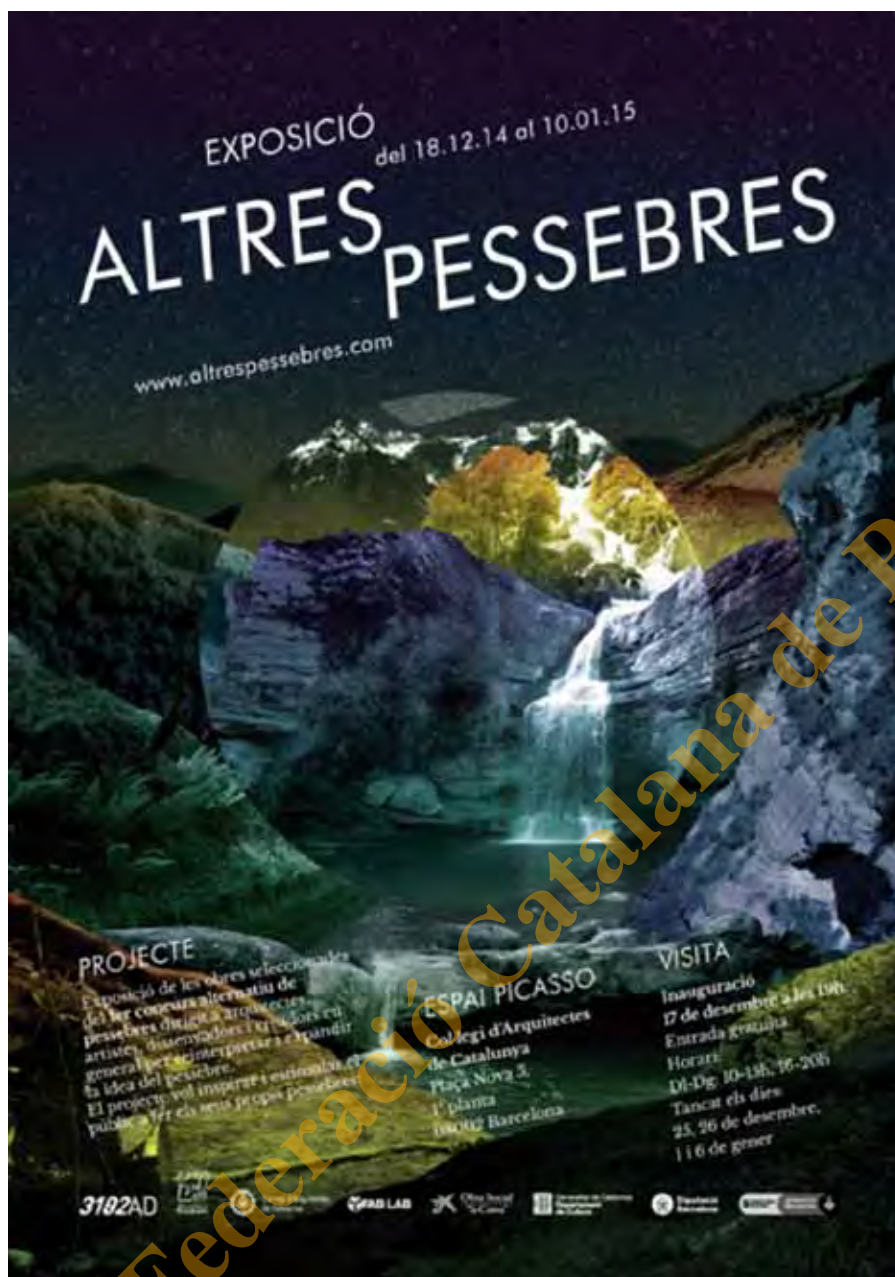
*Arquitecta i Dissenyador de Producte respectivament,
fundadors de l'estudi interdisciplinari i establert a Barcelona
3102AD.*

La tradició de fer pessebres és a Catalunya una tradició que està molt arrelada i que la majoria de famílies segueix any rere any per Nadal. Nosaltres havíem vist bastants pessebres, sobretot Diorames, i també n'havíem construït a casa. Un dia parlant d'aquest tema, vam veure en els pessebres populars un potencial únic per representar realitats imaginàries que valia la pena explorar.

Partint de la idea del pessebre popular, vam reconèixer la possibilitat d'expansió i de buscar altres línies o alternatives tant per a la concepció com per a la representació de nous pessebres, sempre mantenint una connexió i respecte

*"La Llum de la Nativitat", de
Javier Peña Galiano amb Maria
José Marcos Torró*

pels pessebres que s'han anat fent al llarg de la història i els pessebres que es continuaran fent seguint línies de representació més historicistes, figuratives i realistes. Així el pessebre popular es converteix en l'excusa per crear petits móns utòpics, paisatges imaginaris, arquitectures visionàries, etc., per reinterpretar i expandir els nostres ideals culturals, seguint conceptes clau que es troben en el pesse-

bre popular, com són la narrativa, l'escala, l'atenció al detall, els materials i la llum.

A partir d'aquesta visió neix el projecte Altres Pessebres, que es concep com a un concurs i una exposició. El concurs s'obre a arquitectes, artistes, dissenyadors i creadors en general (creadors que potser mai s'havien plantejat un repte com aquest) amb l'objectiu

de reinterpretar el pessebre, imaginar i crear altres maneres de representació, visionàries, experimentals, renovades, alternatives a les representacions de caràcter més historicista, figuratiu i realista del pessebre popular. L'exposició es planteja amb l'objectiu, no solament de presentar aquest projecte i els resultats del concurs, sinó també per estimular al públic en general de totes les edats a repensar altres possibilitats de com pot ser un pessebre. Altres Pessebres reforça i dona nous significats a una forta tradició local, convidant tant als creadors com al públic en general a prendre'n part, i a la vegada pretén impulsar la iniciativa de fer pessebres per part d'individuals o col·lectius, oferint una perspectiva diferent.

Quan vam començar a parlar d'aquest projecte amb altres professionals i institucions, ens va sorprendre rebre respostes molt positives i felicitacions per la iniciativa. Això ens va motivar encara més per tirar aquest projecte endavant i ens va dur a trobar-nos amb la Federació Catalana de Pessebristes, que no solament entenen el per què d'aquest projecte sinó que també comparteixen el nostre entusiasme i accepten col·laborar amb nosaltres. Poder comptar amb el suport de la Federació Catalana de Pessebristes era clau també per donar un missatge de respecte cap als pessebres i de continuïtat de fer pessebres.

Per a la fase de concurs, vam convidar a determinats professionals a ser membres del jurat, tots ells molts bons professionals amb els quals podíem establir connexions amb la temàtica del projecte. Ha estat un privilegi poder comptar

“Nit de Joia, la brúixola dels reis”, de Tura Sanz Sanglas.

amb Manuel Gausa (Doctor arquitecte i crític d'arquitectura), Carme Pigem (Arquitecta), Pep Duran (Artista i escenògraf), Alfons Flores (Escenògraf), Josep Bofill (Pessebrista, escultor, pintor i dibuixant) i Eva Prats (Arquitecta). Tots ells vam entendre aquest projecte de seguida, ens van oferir el seu suport i van aportar el seu bon criteri per a la selecció de propostes.

El dia 1 de juliol del 2014 es va acabar el termini d'entrega dels treballs a concurs. Vam rebre propostes molt interessants, de creadors de diferents disciplines: arquitectes, artistes, escenògrafs, escultors, estudiants de belles arts, estudiants d'arquitectura, interioristes i pessebristes. La sessió del jurat per fer la selecció de les obres presentades a concurs va ser molt animada i una experiència insòlita i agradable, que ens va transportar al Nadal en època d'estiu.

Finalment el jurat va seleccionar la proposta “La Llum de la Nativitat” per al primer premi de la modalitat Professionals i “Nit de Joia, la brúixola dels reis” per al primer premi de la modalitat Estudiants. El segon premi va quedar repartit de manera ex aequo entre les propostes “PlataForma” i “El meu pessebre”. “La Llum de la Nativitat” és una instal·lació que consisteix en un objecte i una escenografia. El projecte és un “cronograma que mostra els capítols més representatius de la història del naixement de Jesús” a través de projeccions giratòries de llum i color. “Nit de Joia, la brúixola dels reis” és un objecte que representa el cel estrellat, prenent la forma d'una brúixola, que l'espectador pot manipular; “l'espectador ha de sacsejar la brúixola i les estrelles dibuixaran un cel atzarós”.

L'exposició de les obres tindrà lloc a la Sala Picasso del Col·legi d'Arquitectes de Barcelona durant el Nadal del 2014 i durarà fins a principis de 2015. Aquesta seu es troba a la Plaça Nova de Barcelona, on també té lloc com cada any la Fira de Santa Llúcia. El per què del lloc expositiu és per donar visibilitat tant a les obres com al projecte a una audiència molt àmplia, tenint en compte la temàtica de la proposta i les dates nadalenques. Volem que aquesta iniciativa inspiri al públic en general i, inevitablement, causi debat!

Us esperem a l'exposició!

Campana internacional para solicitar a la UNESCO la declaracion de Belén y el Belenismo como patrimonio inmaterial de la humanidad

Letizia Arbeteta Mira
Dra. en Historia del Arte.

Cada año, al comenzar el último trimestre, los belenistas planifican el montaje de sus belenes. Algo más tarde, surge la misma intención en los hogares donde se pretende colocar un belén, nacimiento o pesebre. Y esto sucede, no sólo en nuestro país, sino también en buena parte de Europa, donde, en plazas y calles céntricas, muchas ciudades se engalanan con mercadillos estacionales que ofrecen todos los elementos necesarios para elaborar cualquiera de las escenas navideñas tradicionales.

Sí, porque se trata de una tradición. Una tradición centenaria, originada en Europa, que hoy tiene cabida en países de los cinco continentes y que rebasa sus propios orígenes, el deseo de expresar visualmente un relato religioso.

Al armar el belén, ciudadanos de muy diversos países ayudan a perpetuar una costumbre que posee una larga historia. Nacida en el mundo del teatro medieval religioso, definida por la mística franciscana ya desde el siglo XIII, la tradición de los belenes ha dejado tras de sí un reguero de obras de arte y creaciones populares que han de servir de valioso testimonio para la historia de las mentalidades, pues proporcionan datos sobre las costumbres y creencias de nuestros antepasados de distintas épocas y su manera de ver la vida, celebrar las fiestas o entender lo inefable.

Pero con la voluntad no basta, pues el belén consiste, básicamente, en unas figuras insertas en un escenario, lo que significa que es preciso disponer de estos elementos y saber lo que se necesita exactamente, así como el modo de emplearlo. Además, son muchas las maneras

de poner el belén o pesebre y muchas las maneras de visualizar los diferentes temas que la tradición o la creatividad del autor o autores desean presentar.

Por ello, existen determinados conocimientos, “saberes”, que se transmiten de una generación a otra, relativos principalmente a la manera de elaborar o sistematizar todos y cada uno de los elementos previamente seleccionados, algo que, en sí, es también una destreza aprendida.

De un modo instintivo, la mayoría de los niños de nuestro entorno saben qué figuras son esenciales en el belén y cuales no, qué es lo que se suele poner y qué lo que resulta inusual o extraño. Por tanto, y desde el momento en que existen reglas no escritas, cualquier tipo de belén, aún el más sencillo, necesita conocimiento previo y específico, proporcionado en ocasiones, por el entorno cultural heredado.

Por otra parte, el belén tiene su origen en una creencia religiosa capital en el cristianismo, que proclama cómo Dios, para salvar de su propia destrucción al género humano, se encarnó en un hombre mortal, inmolándose para redimirlo. Este nacimiento, según los Evangelios, habría tenido lugar en Belén de Judá, en torno al comienzo de nuestra era, hecho que, junto a otros relacionados, es el asunto principal que se representa en los belenes.

Con sus antecedentes situados nebulosamente en la Alta Edad Media, en parte originados por el culto como reliquia de la cuna de Jesús y la cueva donde la tradición sitúa su nacimiento, de una parte y de

la otra, la presencia de elementos de apoyo en el teatro, así como la caracterización de algunos personajes, su origen suele relacionarse con el llamado “Milagro de Greccio”, acaecido en 1223 consistente en la aparición milagrosa de Jesús en el pesebre a San Francisco de Asís.

A finales del siglo XV, el Nacimiento, belén o pesebre está configurado en sus partes básicas, tanto figuras como escenario, tomado éste del relato que describe el campo de los pastores y el periplo de los magos a Jerusalén en busca de Jesús. Aunque existen montajes fijos, lo normal era que el belén se montara en todo o parte, añadiendo elementos nuevos que harían volver a desear contemplar algo que, en principio, podría ser lo mismo. Lo más valioso se conservaba de un año para otro y lo demás se sustituía. Por tanto, se trata de arte efímero, destinado a desaparecer y cambiar.

En cuanto a su representación, la tarea no era fácil, pues había que poner imagen a algo que no se ve ni se sabe como es, caso de los ángeles. Además, era preciso transmitir un mensaje de alegría y esperanza desde lo más crudo del invierno, cuando la oscuridad se adueña de los hogares y la tierra permanece seca y helada, al menos en Europa. Por tanto, era preciso trabajar con símbolos, imágenes que remiten a ideas, a veces abstractas, pero que era fácil reconocer. Por eso, los belenes tradicionales, hasta la llegada del academicismo y del sentido realista que pretendía evocar las representaciones del teatro, eran irreales y algo fantásticos, con abundancia de brillos, luces y cambios de escenario, moviendo además las figuras, algo que aún

se hace en los belenes populares, único resto que queda de esta gran tradición.

Las escenas de estos primeros belenes se suelen corresponder con las canónicas del ciclo de la Infancia de Jesús, tal como se aprecian en retablos, series pictóricas, libros miniados, etc. Al igual que en ellos, los pastores son caracterizados como los aldeanos de cada lugar, mientras que a los reyes se les reviste con toda clase de prendas y detalles exóticos.

Paralelamente, los conocimientos artísticos y el deseo de reflejar la realidad se iban imponiendo, cambiando los saberes de aquellos que crearon los viejos belenes simbólicos. En estos belenes modernos se hablaba de escalas, de perspectiva, de planos de profundidad, de recursos plásticos y técnicas para imitar los cielos, las montañas, los vegetales, las edificaciones...

En este periodo se introducen escenas no canónicas y se desarrolla el tipismo local que comenzó a caracterizar los pastores, apoderándose en ocasiones de la escena y relegando a segundo término la Natividad, tal como sucede en algunos belenes monumentales, caso de los napolitanos cortesanos del siglo XVIII.

Finalmente, la búsqueda de la verdad arqueológica desaloja los localismos, al tiempo que se abre la temática y, a partir del siglo XIX, gracias al asociacionismo, se valora paulatinamente el grado de fidelidad a las reglas académicas, la libre elección de tema y la capacidad de presentarlo con veracidad histórica, a la luz de conocimiento que en cada momento se posee.

Al mismo tiempo, sobrevive en los hogares el llamado belén popular, un híbrido del mundo simbólico y realista que se encuentra en franca decadencia en ciertas zonas del planeta, mientras que en otras se incorporan nuevos modelos visuales y se asimila su fabricación a técnicas tradicionales.

También es importante destacar que, aunque tiene su origen en un hecho religioso, no lo es estrictamente, ni su presencia supone la pertenencia a una corriente ideológica concreta, como tampoco sucede con su ausencia. Por ello, no se entiende bien la actitud de algunos políticos, sin duda desconocedores de nuestra cultura tradicional, pues la práctica de una tradición tan antigua y extendida es ya de por sí una satisfacción para quien la realiza. Afortunadamente, en países con larga tradición democrática, los belenes son tema de estudios de todo tipo que lo han puesto en valor, incluyendo la investigación científica, tratándose el tema con toda seriedad y sin las connotaciones que entre nosotros podrían tener.

Por tanto, y resumiendo, podríamos afirmar que las grandes fases de la tradición belenística son cuatro:

1. Antecedentes: los elementos que conformarán posteriormente los belenes, pesebres o Nacimientos, se visualizan progresivamente, aislándose de los tropos litúrgicos y el teatro del ciclo de la Navidad, siempre en el entorno eclesiástico y de la alta nobleza.
2. Bajo la influencia franciscana y las visiones místicas medievales

principalmente, se definen los elementos básicos a visualizar, al tiempo que se dota al belén de un sentido místico y simbólico unitario. Todo ello conforma el belén tradicional que alcanzará su plena expansión (y expresión) con el barroco. Poco a poco, el belén doméstico se desarrolla en los hogares de las clases altas y medias, conviviendo con los belenes monumentales de las iglesias y las representaciones sacras de la pintura y la escultura.

3. Los cambios sociales, especialmente la manera de comprender el mundo y la religión, van sustituyendo los elementos simbólicos por el realismo ilusionista. El belén deviene un cuadro plástico a escala que, en diferentes grados, explica el hecho religioso. Sin embargo, el belén pintoresquista es muy costoso, por tanto reservado a clases adineradas, y, como alternativa, surge el belén popular, que pretende imitar estas grandes construcciones. En el área germánica e ibérica conviven el modelo tradicional y el academicista.

4. En el siglo XIX, el academicismo se impone en todas las artes, lo que afecta también al belén, depurando lo que tiene de pintoresco, que ahora se sustituye por el intento de buscar la ambientación correspondiente a Medio Oriente, siglo I. Surgen pues, orientalismos y movimientos de cariz arqueológico como el de los nazarenos. Se configura el belén que denominamos “a la hebrea”. El asociacionismo es el encargado de velar por la continuidad de esta tendencia, que llega hasta nuestros días. La escuela catalana, de expan-

sión mundial, propone el belén o pesebre cerrado, de menores dimensiones, realizado con técnicas propias, que paulatinamente sustituye a los grandes belenes abiertos, sacromontes y demás formas tradicionales. En el ámbito popular, el belén conoce una expansión y libertad formal sin precedentes, aunque tiende a reducir sus elementos, que, en muchas ocasiones, se limitan a las figuras del “misterio” y quizás los Magos.

En definitiva, estamos hablando de un fenómeno de complejidad variable, con una antigüedad de varios siglos, extendido a escala mundial, que, además, es cíclico y que precisa de ciertos conocimientos específicos.

Por tanto, forma parte del patrimonio inmaterial de la Humanidad, pues reúne las condiciones con que éste es definido.

Cito a continuación la definición y características con que la propia página de la UNESCO explica la naturaleza del Patrimonio Inmaterial. Cada belenista puede verificar por sí mismo que el belén cumple todas y cada una de las condiciones requeridas¹:

“El contenido de la expresión ‘patrimonio cultural’ ha cambiado bastante en las últimas décadas, debido en parte a los instrumentos elaborados por la UNESCO. El patrimonio cultural no se limita a monumentos y colecciones de objetos, sino que comprende también

1 - Infokit 2011 - “What is intangible cultural heritage?”

© UNESCO, en: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=es&pg=00002>

tradiciones o expresiones vivas heredadas de nuestros antepasados y transmitidas a nuestros descendientes, como tradiciones orales, artes del espectáculo, usos sociales, rituales, actos festivos, conocimientos y prácticas relativos a la naturaleza y el universo, y saberes y técnicas vinculados a la artesanía tradicional.

Pese a su fragilidad, el patrimonio cultural inmaterial es un importante factor del mantenimiento de la diversidad cultural frente a la creciente globalización. La comprensión del patrimonio cultural inmaterial de diferentes comunidades contribuye al diálogo entre culturas y promueve el respeto hacia otros modos de vida.

La importancia del patrimonio cultural inmaterial no estriba en la manifestación cultural en sí, sino en el acervo de conocimientos y técnicas que se transmiten de generación en generación. El valor social y económico de esta transmisión de conocimientos es pertinente para los grupos sociales tanto minoritarios como mayoritarios de un Estado, y reviste la misma importancia para los países en desarrollo que para los países desarrollados.

El patrimonio cultural inmaterial es:

- Tradicional, contemporáneo y viviente a un mismo tiempo: el patrimonio cultural inmaterial no solo incluye tradiciones heredadas del pasado, sino también usos rurales y urbanos contemporáneos característicos de diversos grupos culturales.
- Integrador: podemos compartir expresiones del patrimonio cultural inmaterial que son parecidas a las de otros. (...) todas forman parte

del patrimonio cultural inmaterial: se han transmitido de generación en generación, han evolucionado en respuesta a su entorno y contribuyen a infundirnos un sentimiento de identidad y continuidad, creando un vínculo entre el pasado y el futuro a través del presente (...) contribuye a la cohesión social fomentando un sentimiento de identidad y responsabilidad que ayuda a los individuos a sentirse miembros de una o varias comunidades y de la sociedad en general.

- Representativo: el patrimonio cultural inmaterial no se valora simplemente como un bien cultural, a título comparativo, por su exclusividad o valor excepcional. Florece en las comunidades y depende de aquéllos cuyos conocimientos de las tradiciones, técnicas y costumbres se transmiten al resto de la comunidad, de generación en generación, o a otras comunidades.

- Basado en la comunidad: el patrimonio cultural inmaterial sólo puede serlo si es reconocido como tal por las comunidades, grupos o individuos que lo crean, mantienen y transmiten. Sin este reconocimiento, nadie puede decidir por ellos que una expresión o un uso determinado forma parte de su patrimonio.”

Resumiendo, se trata, según la UNESCO de “Tradiciones o expresiones vivas heredadas de nuestros antepasados y transmitidas a nuestros descendientes”.

El belén es tradición, está vivo, lo hemos heredado de nuestros antepasados y queremos transmitirlo a las futuras generaciones mediante la práctica del belenismo o arte de hacer belenes. O sea, que es Patrimonio Inmaterial por derecho propio.

Por ello, sería interesante que el organismo competente, la UNESCO, lo declarara como tal, ya que este tipo de declaraciones se realizan, no sólo para dar a conocer el fenómeno, sino también para protegerlo, evitando o retrasando su desaparición y fijándolo para siempre en la memoria de la Humanidad.

Lo ideal sería que se tratara de un gran movimiento popular que ascendiera a las instituciones, en nuestro caso autonómicas y después estatales, solicitando su reconocimiento y que no se limitara a nuestras fronteras, sino que otros países europeos, coordinados en una sola petición, lo elevaran conjuntamente a la UNESCO. Estos proyectos, cuando se inician de abajo a arriba (es decir, que se ge-

neran porque el pueblo expresa su deseo y lo eleva a los poderes públicos, no a la inversa, pues algunas propuestas obedecen a coyunturas políticas), y cuando son transnacionales, tienen prioridad en su tramitación.

A este respecto, resumo a continuación el Acta de la Reunión mantenida en Madrid el sábado 15 de Marzo de 2014, al amparo de la Comisión de Organización y Planificación de la Federación Española de Belenistas (FEB), con la presencia, además de sus miembros, del resto de organizaciones del país que se integran en la Federación Internacional de Belenistas UN-FOE-PRAE (Federació Catalana de Pessebristes (FCP), Associació de Pessebristes de Barcelona (APB) y Asociación Belenista de Gipuzkoa (ABG)) y de los técnicos D. Ángel Peña Martín y Dª Letizia Arbeteta Mira. En dicha reunión se trató el tema de la tramitación necesaria para solicitar a la Unesco la declaración del Belenismo como Patrimonio Cultural Inmaterial de la Humanidad, haciendo saber a todos los allí presentes que en la última reunión de la UN-FOE-PRAE se había acordado delegar en las cuatro organizaciones anteriormente citadas (FEB, FCP, APB y ABG), la tramitación de las gestiones necesarias para alcanzar la señalada declaración.

Para ir dando pasos se fijó un guión de trabajo consistente en:

- a) definir “El Belén” y el “Belenismo”,
- b) organizar una comisión de trabajo,
- c) buscar los apoyos necesarios para la solicitud, y
- d) marcar un calendario aproximado para el proyecto.

En cuanto al punto a), en la propia reunión, poniendo en común di-

rectrices técnicas y las opiniones de los presentes, se escribieron unas definiciones preliminares de lo que es “El Belén” y el “Belenismo”. Dicha redacción se considera preliminar porque no está exenta de futuras mejoras y aportaciones, ya que al trabajar en conjunto con la UN-FOE-PRAE, es preciso llegar a una definición que sea válida y consensuada para todos los diferentes países, traduciendo y coordinan-

do las diferentes concepciones del mismo. Así, en España se habla del “belén” o “belenismo” y “pesebre” o “pesebrismo” y en otros países se habla de “hacer el belén”. A este respecto, el presidente de la FEB, Íñigo Bastida, recordó que su Asamblea ya había aprobado una primera redacción, que a la vista de la necesidad de consenso internacional, se revisaría y ajustaría en el momento preciso.

Las definiciones preliminares quedaron redactadas como siguen, destacando la importancia de establecer el concepto como arte y tradición, partiendo de la religiosidad popular pero exenta de conceptos litúrgicos, pues la religiosidad la tiene el belén “per se”:

- “El belén es un fenómeno o tradición de religiosidad popular que tuvo su origen en la Europa Medieval y se ha extendido por todo el mundo, que consiste en una escenografía formada por escenario y figuras sistematizables que se arma o monta cíclicamente coincidiendo con la época de Navidad y evoca directa o indirectamente pasajes relacionados con el Nacimiento de Jesús”.

- “El belenismo es el arte de armar o montar el belén empleando ciertos conocimientos y destrezas”.

Sobre el punto b), organizar una comisión de trabajo, en la reunión se acordó también establecer una Junta Gestora para llevar todas estas gestiones adelante y que, a falta del nombramiento de un coordinador o de incorporaciones posteriores, estaría compuesta inicialmente por los técnicos Dª Letizia Arbeteta Mira y D. Ángel Peña Martín acompañados por el presidente de la Federación Española de Belenistas, el presidente de la Federació Catalana de Pessebristes, D. Josep Porta por parte de la Associació de Pessebristes de Barcelona y D. Juan Giner Pastor.

Junto a esta Junta Gestora, se consideró la necesidad de formar una Comisión Ejecutiva, con objeto de conseguir una distribución geográfica lógica del trabajo y las responsabilidades, y de paso promover las federaciones regionales, y que estaría formada inicialmente por:

- un miembro de la Federación Española de Belenistas,
- un miembro de la Federació Catalana de Pessebristes,
- un miembro de la Federación Andaluza,
- un miembro de la Federación Navarra o asociaciones de la zona norte de España,

- un miembro de la Federación o asociaciones de Castilla y León,
- un miembro de la Federación o asociaciones de Castilla - La Mancha,
- un miembro de la Federación o asociaciones de Madrid o zona centro de España, y
- un miembro de la Federación o asociaciones de Levante.

Respecto al punto c), buscar los apoyos necesarios para la solicitud, hay que partir de la base que, aparte del impulso del mundillo belenista, se necesita el apoyo de las instituciones públicas, pues quien tramita las solicitudes de declaración ante la UNESCO son los Estados miembros, en nuestro caso el Gobierno de España a través del Ministerio de Cultura. Pero esta competencia está transferida a las autonomías y por ello cada una puede hacer sus propias peticiones. Ante la gran cantidad de solicitudes de declaración “uniautónomas” actualmente en curso, se hace necesaria la búsqueda de dos o tres comunidades autónomas que apoyen esta solicitud de declaración. El objetivo de buscar varias regiones que apoyen este tema se debe a que si al menos dos hacen una misma solicitud, ésta adquiere el carácter de prioritaria, que se ve más reforzado cuantas más comunidades se sumen a ella. Además, existe la posibilidad de solicitar la declaración con carácter transnacional, es decir, dos o más países a la vez, consiguiendo así más seguridad y rapidez para obtener esta declaración. Se cuenta para ello con la colaboración de las federaciones que forman la UN-FOE-PRAE.

Y, sobre el punto d), marcar un calendario aproximado para el proyecto, en el mejor de los casos tem-

porales, contando con la redacción inicial de dicho proyecto y con que se logre el apoyo rápido de dos o más autonomías, las peticiones de las mismas estarían en poder del Ministerio de Cultura antes del 31 de marzo del próximo año 2015 para ser examinadas por el propio Ministerio. Si todo es favorable, el 30 de junio de 2015 la Secretaría del Ministerio tramitaría y registraría estas peticiones concediendo un plazo de subsanación de defectos hasta el 30 de septiembre del mismo año. Posteriormente, y con el 30 de diciembre como fecha tope, una vez completado el expediente se podría elevar a la UNESCO la petición de la Declaración del Belenismo como Patrimonio Cultural Inmaterial de la Humanidad.

Insistiendo que en el mejor de los escenarios temporales, el proceso de aprobación por la UNESCO una vez presentada la solicitud por los diferentes Estados (a ser posible no sólo por España sino también por otros donde esté implantada

la Federación Internacional UN-FOE-PRAE), comenzaría en el mes de abril de 2016, en que se efectuaría la evaluación final del proyecto presentado. Entre los meses de abril y junio de 2016 la Secretaría de la UNESCO transmitiría su evaluación a los diferentes miembros de su Comité Intergubernamental de Salvaguarda, y en el mes de noviembre de ese segundo año, 2016, se sometería finalmente a la aprobación definitiva o denegación de la declaración señalada.

Poco más queda por decir. Sólo resta pedir la colaboración de todas aquellas personas o entidades que se sientan motivadas por este proyecto para, junto con la Junta Gestora y la Comisión Ejecutiva, conseguir recabar, seleccionar y preparar la información y documentación necesaria.

El reto es apasionante e ilusionante. Comencemos...

La Navidad y su secularización

Luis Fernando Valera

En el proceso evolutivo de la humanidad, hay constancia de que el ser humano, único animal capaz de expresar sentimientos y pensamiento abstracto, ha ido comprendiendo su entorno lentamente y por ello, cuando su pensamiento era únicamente defensa del medio y poder sobrevivir, todo aquello que no

comprendía recurría a soluciones mito mágicas.

James George Frazer que escribió un libro emblemático sobre este proceso "*La rama dorada*" señala que el ser humano siempre ha sido proclive a celebrar cultos de fertilidad y sacrificio para lograr que

las cosechas fueran buenas, ellos tener hijos y sus animales también.

Posiblemente sea Stonehenge, en el Reino Unido, el monumento más emblemático de este proceso, de la época megalítica, de tipo crómlech, de finales del neolítico (siglo XX a. C.). Está situado cerca de Amesbury, en el condado de Wiltshire, Inglaterra, a unos quince kilómetros al norte de Salisbury donde se tome constancia de esta realidad ser humano.

En ese proceso evolutivo el ser humano fue incorporando a sus nuevos conocimientos tradiciones que intentó adaptar a la realidad de su vida en cada momento.

La Navidad es una de ellas y cuando se pasó, de una concepción politeísta a una concepción monoteísta se unieron esas celebraciones a las opciones al hecho religioso y así se decidió que la fiesta de Navidad, del solsticio de invierno se uniera con el nacimiento del dios cristiano, a pesar de que hay serias dudas de que Jesucristo naciera en diciembre, habiendo varias épocas posibles dado el tiempo, en meses, que duró el censo ciudadano que pidió el imperio romano a los que vivían en Judea y que motivó que Jesús, naciera en Belén.

El hecho palpable es que al irse convirtiendo el cristianismo en una religión hegemónica, sus fiestas y sus tradiciones se fueron imponiendo y se fueron adaptando a la realidad de cada contexto. La mayoría de las iglesias celebran la Navidad en Diciembre pero las iglesias ortodoxas la celebran en Enero.

La explicación de la fiesta tiene varias teorías: la más aceptada es la

Apalpador

Esteru

que corresponde a una tradición de que los romanos celebraran la fiesta del Sol invencible (*Sol Invictus*).

Otros autores señalan la celebración de esta fiesta el 25 de Diciembre y ella es heredera de la antigua celebración del nacimiento anual del dios-Sol en el solsticio de invierno (*natalis invicti Solis*).

Se acepta que la actual Navidad se debe a asumir, en tiempos de Constantino, el emperador que ganó una batalla con el símbolo de la cruz, las celebraciones de Saturno durante la semana del solsticio, que eran el acontecimiento social principal de los romanos, y que llegaban a su apogeo el 25 de Diciembre.

La adaptación a cada contexto territorial puede haber dado origen a que en otros lugares, como en el caso de Escandinavia, se celebre su origen en la celebración germánica de Yule, como son el árbol de Navidad. Allí la Navidad se conoce como

Yule (o jul).. De aquí lo del abeto y lo de Papa Noel, aunque ello tiene diferentes lecturas e interpretaciones, unidas también al uso del lenguaje. En los pueblos derivados del latín se llama Navidad, de (nacimiento) en los pueblos sajones se llama Christmas, (Misa de Cristo).

Como se comprende, en momentos de fiesta y celebración las personas se hacen obsequios y procuran tener buenas comidas. De ahí se deriva el hacerse regalos y cabalgatas de repartición.

Parece ser que fue a partir del siglo IV d.C que el personaje que formaba parte del antiguo mito solar del solsticio de Invierno al que el cristianismo sincretizó con la figura del obispo cristiano de origen griego llamado Nicolás, que vivió en el siglo IV en Anatolia, en los valles de Licia (en la actual Turquía). Era una de las personas más veneradas por los cristianos de la Edad Media, del que aún hoy se conservan sus reli-

quias en la basílica de San Nicolás, Bari, Italia.

Esta realidad nacida en el Mediterráneo se ha ido adaptando a los mitos y tradiciones de dar regalos, a los hechos más locales y así por ejemplo en Euskadi se celebra el personaje del *Olentzero* que es un carbonero que se representa como un hombre grueso, desharrapado, manchado de carbón, de buen comer y borrachín. Aita Donostia lo describe como “cabezón sin inteligencia” (*buruhandia, entendimendu gabea*) o “puerco barrigudo” (*urde tripaundia*). Su singular característica es que vive aislado de la sociedad dedicado a hacer carbón vegetal en el bosque gustándole comer y beber bien y cada invierno baja de las montañas a los pueblos.

Ello también ocurre en otras comarcas como en Álava, Navarra, La Rioja y la comarca burgalesa de La Bureba. El día anterior de Noche-

vieja viene un hombre que tiene “tantos ojos” (el hombre de los 366 ojos) como días del año y el día de Nochevieja “tantas narices”, como días del año.

En Cataluña y algunas zonas de Aragón es un tronco “mágico”, llamado Tió o Tió de Nadal o a veces Cagatió, mientras se canta la canción con la que se hace “defecar” (expulsar) al Tió:

Caga tió, pastetes i torró; caga tió i pixa vi blanc; no caguis arengades que són salades, caga torró que és molt millor sinó et donaré un cop de bastó.

(Popular en Tarragona.)

Y de los dulces se ha pasado también a poner regalos para los niños.

En otros valles de Vizcaya y alrededores también existen “*iratxoak*” (duendecillos) con gorros verdes de armiño. En ciertas zonas del centro de Galicia se oye la leyenda del *Apalpador*, que llegaba el día de Navidad a palpar las barrigas de los niños, dejando castañas a los niños más delgados (para que engordaran) y carbón a los mejor alimentados (para que calentaran la casa).

En Cantabria está el *Esteru*, un leñador que deja en las casas obsequios el día de Navidad. En Hispanoamérica se mezclan el Papá Noel y Los Reyes Magos, también es frecuente en varios países el Niñito Dios, Niño Jesús (o “El Niño Dios”, dependiendo de la religión de las personas o de las familias católicas).

El proceso de secularización y de tomar el hecho navideño como un fiesta no religiosa sino fiesta secular ha ido aumentando en el tiempo y que los prodigios conocidos

Olentzero

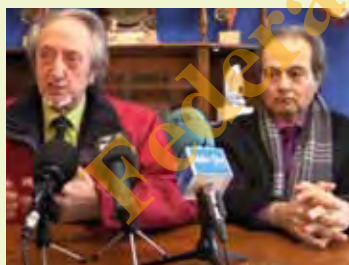
de San Nicolás, Jesús, se vayan replazando por estos personajes paganos, derivado de que las autoridades públicas deban ser “neutrales”, laicas. Así, aquellos niños que no son bautizados, cada vez más numerosos, también tengan su fiesta y su celebración para recibir regalos, etc. Ya se es consciente en el mundo católico de que los hechos sacramentales de bautizo, comunión, matrimonio,.. cada vez son más fiestas sociales que fiestas religiosas.

Lo que es evidente es que la Navidad puede ser para cada uno una fiesta que puede celebrar según su personal convicción para encontrar, aunque sea una vez al año, una oportunidad para la solidaridad, el afecto, el amor y el deseo de paz en el mundo. ■

COSES QUE HAN PASSAT

GENER

- Pessebristes catalans premiats a Bilbao.
- Aquest Nadal una altra de les intervencions dutes a terme per la Federació ha estat el pessebre que ha presidit l'altar del Monestir de Montserrat. L'encarregat de fer-ho possible ha estat en aquest cas en Marcel·lí Pol.

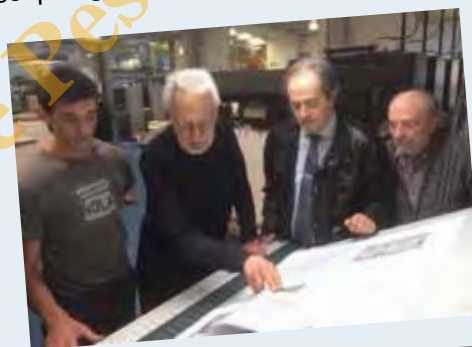
- Inauguració del nou Centre d'Art del Pessebrisme de l'Agrupació de Pessebristes d'Olot i la Garrotxa

MARÇ

- Mort d'en Francesc Xavier Alberch, antic President de l'Associació de Girona.

- Entra a màquines el llibre Una vida en imatges, d'en Josep Pagespetit.

ABRIL

- S'inaugura l'exposició antològica d'en Josep Traité a Olot.

- Calvaris a diverses associacions federades

MAIG

- Es presenta a Tavèrnoles el llibre “Una vida en imatges”

- Mort d'en Lluís Tort, pessebrista i President de Sant Feliu de Llobregat

JUNY

- 3/6 Presentació del dia de l'Associacionisme Cultural (4 de juny) al Centre Moral de Gràcia.

- 11/6 Presentació a la Llibreria Claret de Barcelona del llibre “Una vida en imatges”

- 21/6 Festa de la Pela del Suro a Llofriu (Baix Empordà)

JULIOL

- 7/7 El Saló Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya va acollir el lliurament de diplomes de Mestre Artesà, 5 dels guardonats eren pessebristes: n'Agustí Térmens, de Barcelona, n'Esteve Coll, de Tarragona i n'Antoni Sazatornil, de Terrassa, n'Antoni Barcelona, miniaturista de Sant Hilari Sacalm, i en Joan Montero, escultor d'Olot.

- Veredict del Concurs “Altres pessebres”

SETEMBRE

- Diorama pessebrístic a Clickània a Montblanc.

- Participació de pessebristes catalans com a ponents al Encuentro Internacional Pesebrista de Medellín.

OCTUBRE

- 5-6/10 44a Trobada de Pessebristes de Catalunya i Balears a Mont-ras (Baix Empordà)

- Assistència catalana al Congreso de Bilbao i lliurament de l'Insignia d'or al pessebrista terrassenc Jacint Cadevall per la seva trajectòria exemplar.

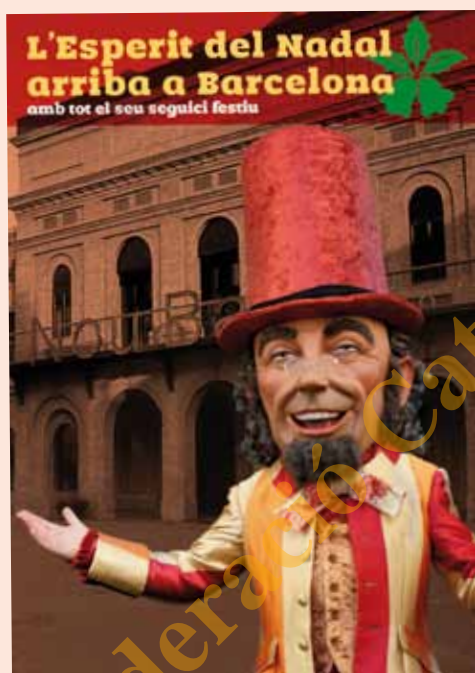

NOVEMBRE

- El 21 de novembre pessebre popular olotí a l'ermita de Sant Francesc del volcà Montsacopa.

- El 29 de novembre arriba l'Esperit del Nadal a Nou Barris

- El 30 de novembre s'inaugura la XV Biennal del Pessebre Català, a Banyoles.

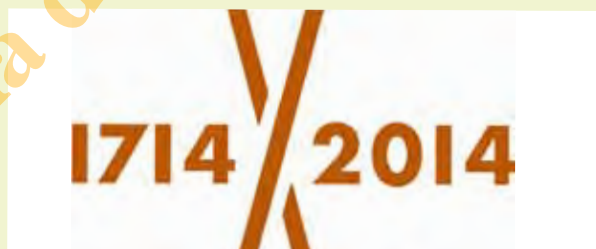

DESEMBRE

- S'obre l'exposició dels pessebres premiats al Concurs "Altres pessebres" al Col·legi d'arquitectes de Catalunya a la Plaça Nova, 5 de Barcelona.

- El 20 de desembre tindrà lloc l'acte de cloenda del Tricentenari

- Exposicions de les associacions federades a tot el territori. Vegeu-ne adreces, dates d'apertura i horaris a www.pessebrescat.cat

- Pessebre al jaciment del Born a Barcelona

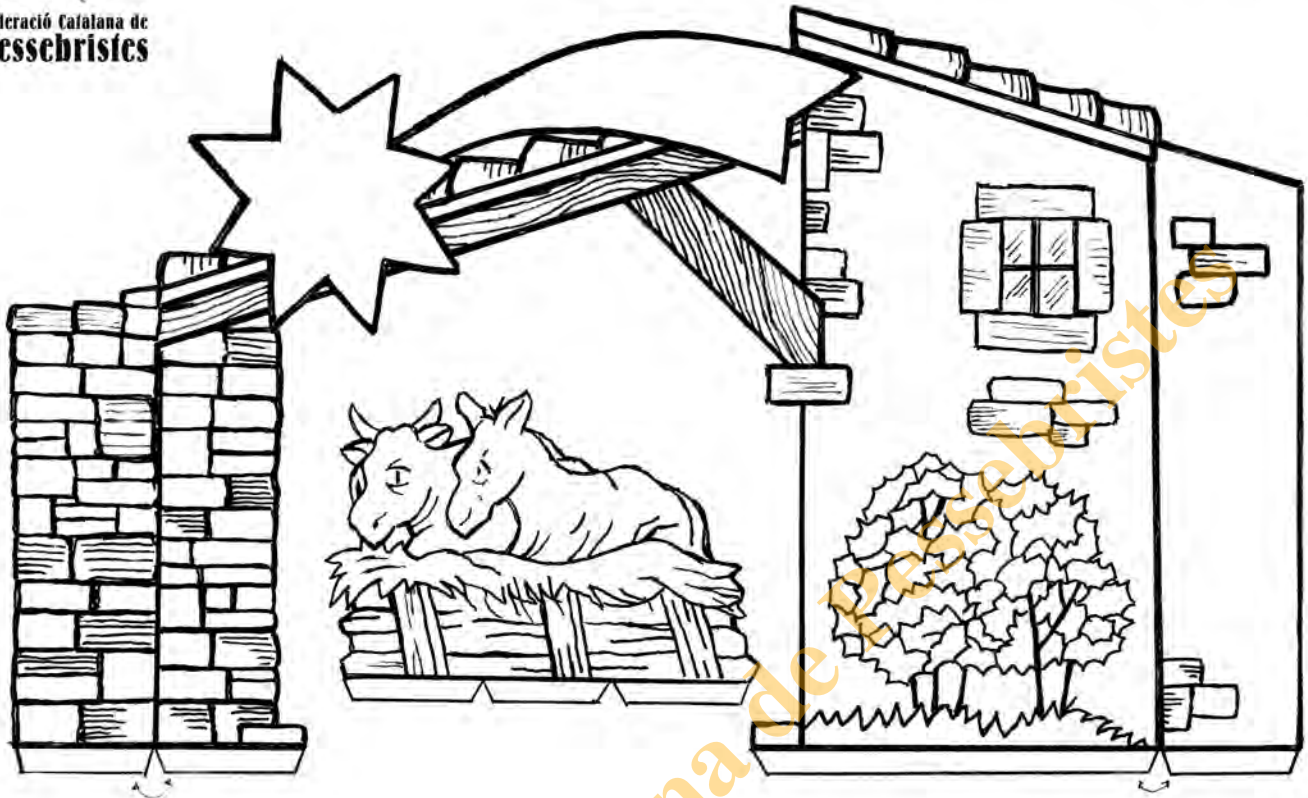

Federació Catalana de
Pessebristes

Nadal 2014

www.pessebrescat.cat

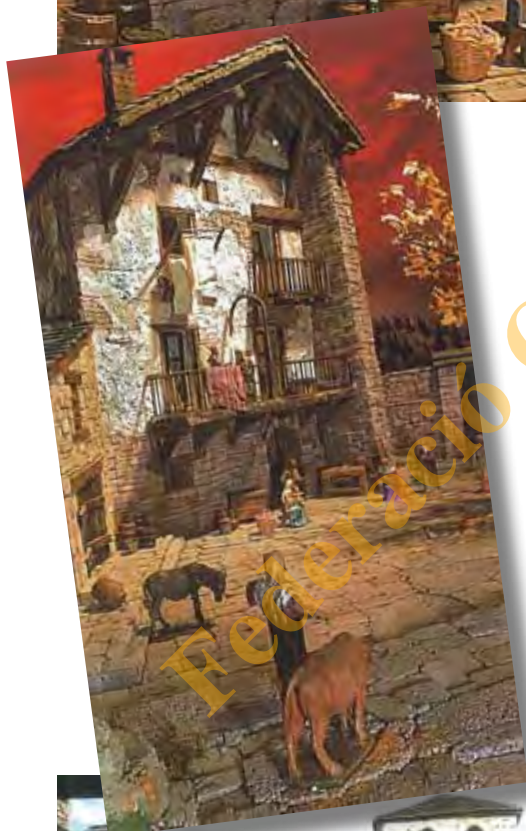

JOAN ALAY I SALLÉS (Sabadell, 1932).

Va estudiar als "Escolapis" i va treballar en el sector del tèxtil com a administratiu i també de pastisser, a l'obrador de la pastisseria del seu tiet, on feia un pessebre cada Nadal.

A més de fer pessebres a diversos llocs crea i realitza dibuixos de figures per acolorir, retallar i muntar pessebres per a infants.

EL RETALLABLE D'ENGUANY

El retallable d'enguany és obra del pessebrista Joan Alay i Sallés (Sabadell 1933).

Alay va cursar els seus estudis als escolapis de Sabadell. Va treballar en empreses del món tèxtil i a estones feia de pastisser amb el seu tiet.

Persona treballadora, tranquil·la, serena i entregada a l'Agrupació de pessebristes pel que feia falta. Crea i realitza dibuixos de figures per acolorir, retallar i muntar un pessebre per a infants.

Tot va començar al col·legi, amb el pare Batlle, que li va dir si volia ajudar-lo a fer un pessebre i això va ser el començament de tot plegat. Va participar, com la majoria de pessebristes, en diverses edicions dels concursos que organitza l'entitat fins que l'any 1975, l'Agrupació li atorga el títol de "Mestre Pessebrista".

A l'obrador de la pastisseria del seu tiet hi feia un pessebre cada Nadal. Durant molts anys ha fet també el pessebre de les "Germanetes" i de l'exposició anual de l'entitat de Sabadell. A part dels retallables ha dissenyat i pintat orles, cançoners, cartells d'aparador i cada any el "Ciri Pasqual" de la Sagrada Família.

**PER NADAL, PESSEBRES.
CULTURA, ART, TRADICIÓ.**

**Federació Catalana de
Pessebristes**

www.pessebrescat.cat

www.facebook.com/federaciocatalana.depessebristes

Consulteu els horaris de les nostres exposicions a:

http://www.pessebrescat.cat/pdf/EXPOSICIONS_DE_PESSEBRES_NADAL_2014.pdf

